

Prediktori generativnosti u starijoj odrasloj dobi

Maurović, Boris

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:133220>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

PREDIKTORI GENERATIVNOSTI U STARIJOJ ODRASLOJ DOBI

Diplomski rad

Boris Maurović

Mentorica: prof. dr. sc. Gordana Kuterovac Jagodić

Zagreb, 2021.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 1.7.2021.

Boris Maurović

Sadržaj

Uvod	1
<i>Generativnost u kontekstu Eriksonove teorije psihosocijalnog razvoja</i>	1
<i>McAdamsov i de St. Aubinov model generativnosti</i>	2
<i>Generativnost u starijoj odrasloj dobi</i>	5
<i>Generativnost i uspješno starenje</i>	6
<i>Prediktori generativnosti u starijoj odrasloj dobi</i>	7
<i>Depresivnost kao prediktor generativnosti</i>	9
Cilj	10
Problemi i hipoteze	10
Metoda	11
<i>Sudionici</i>	11
<i>Mjerni instrumenti</i>	12
<i>Postupak</i>	14
Rezultati	15
Rasprava	22
<i>Ograničenja i implikacije istraživanja</i>	28
Zaključak	29
Literatura	31
Prilog A	35
Prilog B	1

Prediktori generativnosti u starijoj odrasloj dobi

Predictors of generativity in older adulthood

Boris Maurović

Sažetak: Generativnost je psihologijski konstrukt koji se odnosi na brigu usmjerenu prema budućim generacijama. Iako se ovaj koncept najviše veže uz srednju odraslu dob, istraživanja ukazuju na važnost generativnosti i u starijoj dobi. Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati ulogu sociodemografskih varijabli, depresivnosti i percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti u objašnjenju generativne brige i generativnog djelovanja kod osoba starije životne dobi. Također, cilj ovog istraživanja bio je ispitati kako uloga bake i djeda i značajke odnosa s unucima predviđaju stupanj generativne brige i generativnog djelovanja. U istraživanju je sudjelovalo 289 odraslih sudionika, a raspon njihove dobi kretao se od 58 do 94 godine. Sociodemografske varijable po kojima su se sudionici razlikovali u generativnosti bile su dobna skupina, stupanj obrazovanja, ekonomski status i vrsta zanimanja, dok rodne razlike u generativnosti nisu utvrđene. Nadalje, sudionici koji imaju djecu više su iskazivali generativnost u ponašanju, dok se ovisno o ulozi bake/djeda sudionici nisu razlikovali. Veća razina generativnosti bila je povezana s većom percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnošću. Veći stupanj bliskosti i učestalost kontakta s unucima povezani su s višom generativnosti kod žena, ali ne i kod muškaraca. Depresivnost je bila povezana s nižom generativnosti i nižom percepcijom kulturalnih zahtjeva. Na poduzorku žena povezanost depresivnosti s percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnošću nije utvrđena. Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je da su stupanj bliskosti s unucima, percepcija kulturalnih zahtjeva za generativnošću i razina depresivnosti varijable koje imaju najveći samostalan doprinos u objašnjenju kriterija generativne brige, dok su za kriterij generativno djelovanje najveći samostalan doprinos ostvarile varijable vrsta zanimanja, stupanj bliskosti s unucima i razina depresivnosti.

Ključne riječi: *generativnost, starija odrasla dob, uloga bake i djeda, unuci, depresivnost*

Abstract: Generativity can be defined as care for future generations. Although the concept is generally related to middle adulthood, research indicates the importance of generativity in old age as well. The aim of this study was to examine the role of sociodemographic variables, depression and perception of cultural demand for generativity in explaining generative care and generative action in elderly. Moreover, another aim was to examine how the role of grandparents and the characteristics of relationships with grandchildren predict the degree of generative care and generative action. The survey was conducted on a sample of 289 participants in the age group from 58 to 94 years. Sociodemographic variables by which participants differed in generativity were age group, level of education, economic status, and type of occupation, while gender differences in generativity were not identified. Furthermore, participants who had children showed more generative behavior, while participants did not differ in terms of the role of grandparents. A higher level of generativity was associated with a higher perception of cultural demands. A higher degree of intimacy and frequency of contact with grandchildren was associated with higher generativity, which was not found in the subgroup of men. Depression was associated with lower generativity and lower perception of cultural demand for generativity. In the subgroup of women, the association between depression and the perception of cultural demand has not been established. Hierarchical regression analysis indicates that the degree of intimacy with grandchildren, perception of cultural demand for generativity and level of depression are variables that have the greatest unique contribution in explaining generative care, while for generative action the largest unique contribution was achieved by type of occupation, degree of intimacy and level of depression.

Keywords: *generativity, older adulthood, grandparenthood, grandchildren, depression*

Uvod

Generativnosti u kontekstu Eriksonove teorije psihosocijalnog razvoja

Generativnost možemo najjednostavnije opisati kao brigu za stvaranje i vođenje sljedeće generacije (Erikson, 1968). Iako Wakefield (1998; prema Tucak Junaković, 2009) navodi da filozofski korijeni pojma potječu od Platona, danas se utemeljiteljem koncepta generativnosti smatra Erik Erikson. Pojam generativnosti Erikson obrađuje u sklopu psihosocijalne teorije ljudskog razvoja koja opisuje cjeloživotni razvoj osobe raspoređen u osam stadija. Prema Eriksonovoj teoriji, stadiji psihosocijalnog razvoja su univerzalni i predodređeni, pojavljuju se u određenim stadijima života pod točno određenim redosljedom te svaka osoba kroz njih prolazi (Fulgosi, 1985). Uz svaki stadij razvoja veže se određena kriza ili psihološki konflikt, a razrješenje tog konflikta olakšava i doprinosi uspješnom suočavanju sa sljedećim stadijem. Erikson (1963) smatra da je raspored određenih stadija univerzalan i neizmjenjiv, no točan vremenski period za svaki pojedini stadij nije strogo određen. Također, osoba se s konfliktima karakterističnim za prijašnji stadij može suočavati i naknadno, kada je u sljedećem stadiju (An i Cooney, 2006).

U srednjoj odrasloj dobi, nakon što je osoba spoznala tko je, odnosno formirala identitet (5. stadij) i ostvarila intimne odnose s drugima (6. stadij), ona je spremna svoju brigu usmjeriti prema razvoju društva u cjelini, usmjeravajući se pritom na mlađe generacije (McAdams i de St. Aubin, 1992). Takva osoba podučava, usmjerava i vodi mlađe generacije te na taj način doprinosi društvenom sustavu i omogućuju njegov kontinuitet iz generacije u generaciju (McAdams i de St. Aubin, 1992). Takva se osoba prema Eriksonu (1963) nalazi u sedmom stadiju psihosocijalnog razvoja, kojeg naziva generativnost nasuprot stagnaciji. U tom stadiju pojedinac je usmjeren na razvoj obitelji, zajednice, društva i budućih generacija, ili je s druge strane zaokupljen samim sobom. Iz uspješnog rješenja tog stadija proizlazi briga, koja se iskazuje prema mlađim generacijama, poslu kojeg osoba obavlja i dobrobiti drugih u društvu (Schaie i Willis, 2001), što pojedincu pruža osjećaj važnosti, osjećaj da je potreban drugima i koristan (Fulgosi, 1985). S druge strane, osoba koja nije uspjela postići generativnost, zaokupljena je samom sobom, osjeća se neostvareno i ima osjećaj da nije potrebna drugima (Erikson, 1982).

Premda se generativnost najviše spominje u kontekstu roditeljstva i obitelji, ona se ostvaruje kroz niz različitih aktivnosti koje na bilo koji način uključuju dobrobit mlađih generacija i društva općenito. Kao područja u kojima osoba može biti generativna, McAdams i de St. Aubin (1992) navode posao, volontiranje, uključenost u religijske i političke organizacije,

susjedstvo, zajednicu, prijateljstvo, a može se iskazivati i kroz različite aktivnosti u slobodno vrijeme. Također, osoba može biti generativna kroz očuvanje okoliša za buduće generacije (Goleman, 1988; prema Schaie i Willis, 2001). Nadalje, An i Cooney (2006; prema Rothrauff i Cooney, 2008) pokazuju da je generativnost ostvarena izvan vlastite obitelji više povezana sa psihološkom dobrobiti, nego što je generativnost ostvarena unutar obitelji, što ide u prilog tome da na generativnost treba gledati puno šire od njena iskazivanja u kontekstu roditeljstva.

Iako je Eriksonova teorija i konceptualizacija pojma bila utjecajna i pružala okvir za daljnja istraživanja, sve do McAdamsova i de St. Aubinova (1992) razvoja modela generativnosti, većina istraživanja i tumačenja pojma bila su neodređena pa je takav pojam, koji je bio nejasan i na različite načine opisivani, bilo teško empirijski ispitati. Generativnost je tada opisivana kao potreba, nagon, briga, osobina po kojoj se ljudi razlikuju, razvojni zadatak i društveni zahtjev. Također, opisivala se u religijskim i filozofskim terminima, kao potraga za transcencijom i simboličkom besmrtnošću. Generativnost se opisivala i kao ponašanje (odgajanje djece), motiv, vrijednost te kao opći stav prema životu i svijetu (perspektiva i shvaćanje vlastitog života u slijedu generacija) (McAdams i de St. Aubin, 1992). Generativni su mogli biti pojedinci, situacije ili društva (McAdams, Hart i Maruna, 1998).

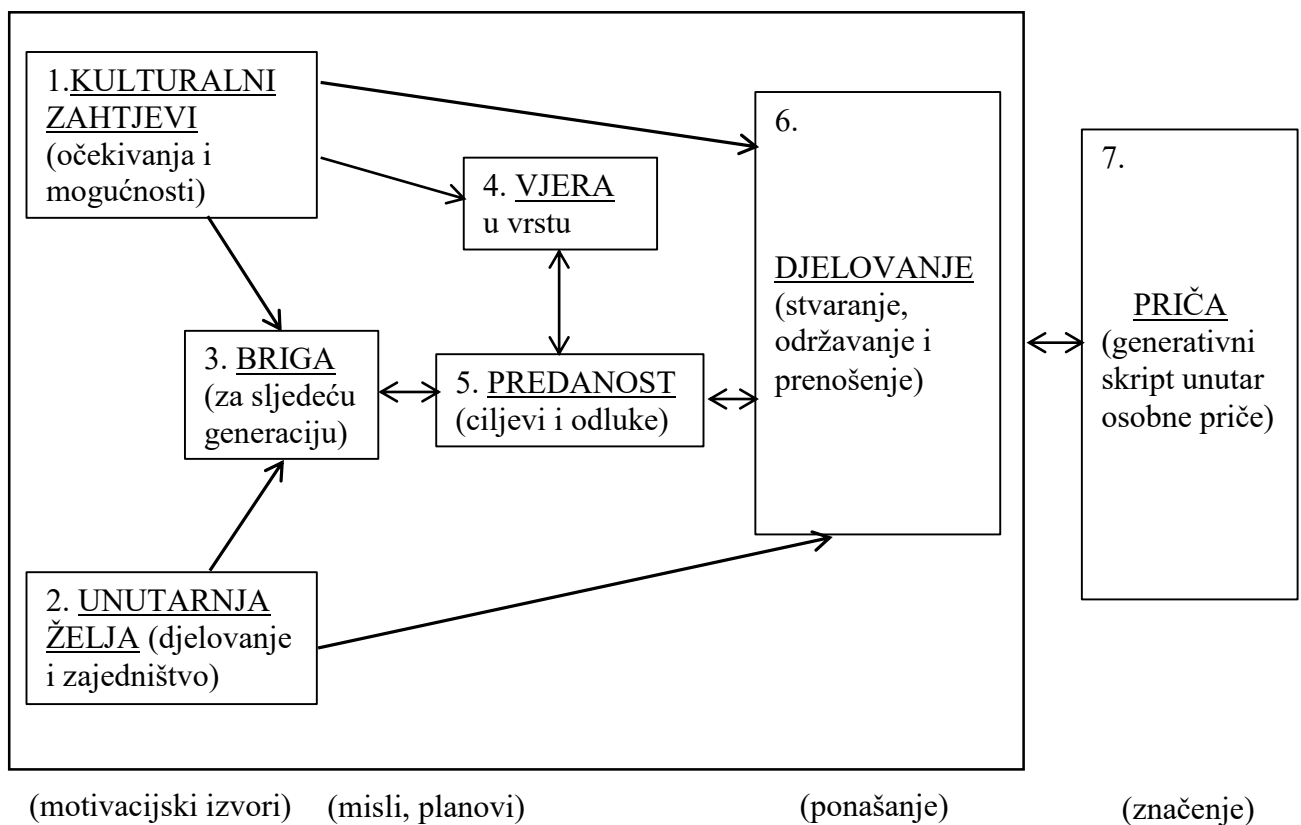
Za to razdoblje pristupanja i istraživanja pojma generativnosti u kojem postoje različite ideje, postavljaju se različita pitanja i nude različita rješenja možemo reći da pripada onome što Kuhn (1970; prema Reeve 2010) naziva pretparadigmatskim razdobljem. Kako bi se postigao kontinuirani napredak u području istraživanja generativnosti, bilo je potrebno postići konsenzus oko toga što čini teorijski i metodološki okvir prema kojem će se istraživanja voditi, međusobno se nadopunjavati i ići u istom ili sličnom smjeru. Takav velik iskorak čini McAdamsov i de St. Aubinov (1992) model generativnosti koji nastoji objediniti različite poglede i to uklopiti u sveobuhvatnu teoriju o generativnosti, čiji se elementi mogu operacionalizirati i empirijski ispitati.

McAdamsov i de St. Aubinov model generativnosti

Trenutno prevladavajući model u istraživanju generativnosti utemeljen je na Eriksonovoj teoriji o generativnosti te obuhvaća radove ostalih autora koji se u to vrijeme bave pojmom generativnosti (Becker, 1983; Browning, 1975; Kotre, 1984; McAdams, 1985; Peterson i Stewart, 1990; prema McAdams i de St. Aubin, 1992). Za razliku od Eriksonove teorije, koja generativnost smješta u jedan stadij ili fazu razvoja ličnosti u srednjoj odrasloj dobi, drugi autori na generativnost gledaju kao na složeni konstrukt koji se razvija kroz čitavu odraslu dob (Nelson i Bergeman, 2020). Sve više istraživanja upućuje na to da je malo

vjerojatno da se tako kompleksan pojam kao što je generativnost, razvija u tako organiziranom slijedu kao što je pretpostavljeno Eriksonovom teorijom, već generativnost prati cjeloživotni razvoj i može se na različite načine iskazivati ne samo u srednjoj odrasloj dobi, nego i u adolescenciji, ranoj i kasnoj odrasloj dobi (Hebblethwaite i Norris, 2011).

Prema modelu McAdamsa i de St. Aubina (1992), generativnost uključuje sedam međusobno povezanih komponenti koje su zajedno usmjerene prema istom cilju - promicanju dobrobiti budućih generacija. Generativnost se sastoji od *kulturalnih zahtjeva, unutarnje želje, generativne brige, vjere u vrstu, predanosti, generativnog djelovanja i priče* (generativnog narativa) (Slika 1.1.), (McAdams i sur., 1998). Prve dvije komponente - kulturalni zahtjevi i unutarnja želja, odnose se na motivacijske izvore generativnosti.

Slika 1 McAdamsov i de St. Aubinov model generativnosti (1992).

Unutarnja želja najčešće se opisuje u terminima djelovanja i zajedništva, što Bakan (1966; prema McAdams i de St. Aubin, 1992) opisuje kao dvije opće tendencije ljudskog ponašanja. Djelovanje se iskazuje u želji za simboličkom besmrtnošću, ostavljanju dugoročnog utjecaja koji će nadživjeti osobu, dok se zajedništvo iskazuje u potrebi da se bude potreban i bitan drugima te da im se pomaže. Iako i mlađe osobe mogu imati izraženu želju za iskazivanjem generativnosti, one često nemaju status, mogućnosti niti se od njih to očekuje,

odnosno nemaju u toj mjeri izražene kulturalne zahtjeve, kao što je to u odrasloj dobi (McAdams, 2013).

Unutarnju želju možemo promatrati kao unutarnji izvor motivacije, dok su kulturalni zahtjevi vanjski izvor. *Kulturalni zahtjevi* određuju vrijeme, a i način izražavanja generativnosti (McAdams i sur., 1998). Odnose se na očekivanja koje društvo ima od odrasle osobe da preuzme odgovornost prema dobrobiti mlađih generacija kroz uloge roditelja, učitelja, mentora i sl. Ukoliko osoba ne zadovoljava ta očekivanja, može osjećati da odstupa od „socijalnog sata“ (Helson, Mitchel i Moane, 1984) i da nije „na vrijeme“ (*off-time*) s obzirom na očekivanja (Neugarten i Hagestad, 1976; prema McAdams i de St. Aubin, 1992). To osobu motivira da se više usmjeri na dobrobit mlađih generacija i na očuvanje već postojećih vrijednosti i tradicija koje prenosi mlađima. Osim očekivanja, društvo kroz socijalne uloge, primjerice radnu ili roditeljsku ulogu, nudi ili nameće veću odgovornost i mogućnosti za iskazivanje generativnosti te određuje način na koji će se generativnost iskazivati.

Motivacijski izvori, unutarnja želja i kulturalni zahtjevi, zajedno dovode do *generativne brige*, koja se smatra jednom od temeljnih, globalnih komponenti generativnosti koja je najviše istraživana (Nelson i Bergeman, 2020). Odnosi se na stupanj u kojem je osobi stalo do razvoja i dobrobiti budućih generacija (McAdams i de St. Aubin, 1992). Erikson (1963) je smatrao da je upravo briga temeljna vrлина koja proizlazi iz uspješnog rješenja stadija generativnosti nasuprot stagnaciji. U ovom se modelu briga može opisati kao opća orijentacija ili stav (McAdams i sur., 1998). Za generativnu brigu konstruirana je i validirana široko korištena Loyola skala generativnosti (McAdams i de St. Aubin, 1992) te se kao mjera generativnosti u istraživanjima najčešće koristi mjera generativne brige.

Generativna briga može dovesti do *generativne predanosti*, koja se odnosi na preuzimanje odgovornosti, donošenje odluka i postavljanje ciljeva konkretnije usmjerenih prema generativnom djelovanju (McAdams i de St. Aubin, 1992). Predanosti također doprinosi *vjera u vrstu*, koja označava povjerenje u ljude, vjerovanje u napredak i dobrobit budućih generacija te nadu u bolju budućnost (McAdams i de St. Aubin, 1992). Ako osoba nema takva uvjerenja, može joj se činiti da je bilo kakvo generativno djelovanje uzaludno.

Iako *generativno djelovanje* može biti direktno potaknuto kulturalnim zahtjevima i unutarnjom željom, ono je najefikasnije i najviše ispunjava osobu ako proizlazi iz predanosti, odnosno generativnih ciljeva koje si je osoba postavila (McAdams i de St. Aubin, 1992). Generativnost se u ponašanju može iskazivati u tri oblika: u stvaranju (različitih produkata, ljudi, stvari, ideja), održavanju (čuvanju, obnavljanju i njegovanju svega što osoba smatra

vrijednim) i prenošenju (dijeljenju nečega što je osoba stvorila ili sačuvala za sljedeću generaciju) (McAdams i sur., 1998).

Posljednja komponenta u modelu generativnosti je ona u kojoj se svim ostalim komponentama pridaje osobno značenje. *Generativna priča* ili *naracija* odnosi se na priču koju osoba stvara o brizi za sljedeću generaciju i način na koji razmišlja o generativnosti općenito (McAdams i sur., 1998). Generativna priča je važan aspekt razvoja identiteta u odrasloj dobi, koji osobi daje osjećaj integriteta i smisla (McAdams i de St. Aubin, 1992). Povratnim vezama generativna priča dalje utječe na sve ostale komponentne modela.

Iako model pretpostavlja jasne odnose između komponenata i koristan je za istraživanje generativnosti, autori (McAdams i sur., 1998) naglašavaju da se iskazivanje generativnosti kod pojedinca može razlikovati i ne mora u potpunosti pratiti pretpostavljeni slijed. Tako primjerice generativno djelovanje ne mora slijediti iz definiranih ciljeva, odnosno generativne predanosti, niti generativna briga mora dovesti do generativne predanosti. Također, netko može iskazivati generativnost u ponašanju, a da nema izraženu generativnu brigu ili vjeru u vrstu. Bez obzira na to, autori smatraju model smislenim i korisnim za daljnja istraživanja generativnosti. Model je provjeravan na hrvatskom uzorku te je uz manje modifikacije, uglavnom sukladan pretpostavkama o odnosima između mjerenih komponenti modela (Tucak Junaković, 2009).

Generativnost u starijoj odrasloj dobi

Kao što je prije navedeno, generativnost se prema Eriksonovoj psihosocijalnoj teoriji razvoja ličnosti najviše veže uz razdoblje srednje odrasle dobi u kojem se očekuje da se ona najviše iskazuje. McAdamsovo, de St. Aubinovo i Loganovo istraživanje (1993) tu pretpostavku potvrđuju samo za komponente generativne predanosti i generativne priče i to za srednju dob u odnosu na mlađu odraslu dob, dok za generativnu brigu i djelovanje dobna razlika nije bila toliko jasna. Ryff i Heincke (1983; prema McAdams i sur., 1993) pokazuju da odrasle osobe različite dobi imaju očekivanja da bi osobe srednje odrasle dobi trebale biti najgenerativnije, što ne znači da jesu. U njihovom istraživanju najviše generativni bili su oni mlađe odrasle dobi. S druge strane, Newton, Stewart i Vandewater (2019) na uzorku visoko obrazovanih žena dobivaju porast generativnosti i nakon srednje odrasle dobi. Na hrvatskom uzorku rezultati nisu ukazivali na razlike u generativnosti između osoba mlađe (25-40 godina), srednje (41-60 godina) i starije (61-75 godina) odrasle dobi (Tucak Junaković, 2009). Iako rezultati na hrvatskom uzorku ne upućuju na jasne dobne razlike, postoje neke specifičnosti u generativnosti, koje su vidljive u valjanosti, odnosno većoj ili manjoj relevantnosti pojedinih čestica Loyola skale generativnosti, ovisno o dobnoj skupini (Lacković-Grgin, Penezić i Tucak,

2002). Na kraju, rezultati novijeg istraživanja, koristeći ubrzanu longitudinalnu metodologiju, ukazuju na to da je generativna briga mjerena u rasponu od 40. do 84. godine relativno stabilna, ali najviše izražena s 40 godina, nakon čega slijedi blagi pad te stabilnost između 50. i 70. godine, nakon čega generativna briga postupno opada (Nelson i Bergeman, 2020). Možemo zaključiti da dobne razlike nije tako jednostavno opisati i da one mogu ovisiti o mnogim faktorima: načinu mjerenja, komponenti generativnosti koja se mjeri, kulturi, rodu ili stupnju obrazovanja. Neovisno o dobnim razlikama ili promjenama te o većem naglasku na generativnosti u srednjoj dobi, Erikson (1982) navodi da je za osobu u starijoj dobi važno da i dalje održava generativnu funkciju (eng. *grand-generativity*).

Generativnost i uspješno starenje

S većim udjelom starijih osoba u populaciji i dužim očekivanim životnim vijekom, raste interes za istraživanja uspješnog starenja (Tucak Junaković, Nekić i Ambrosi-Randić, 2016) i načina za suočavanjem s dobi povezanim promjenama pa se tako generativnost počinje istraživati upravo u tom kontekstu. Fisher (1995) pokazuje da je generativnost usko povezana s vjerovanjem da netko uspješno stari, a Baltes i Baltes (1990; prema Schoklitsch i Baumann, 2012) opisuju generativnost kao jedan od elemenata idealnog stanja u starijoj dobi. Pokazalo se da poticanjem generativnosti kod starijih osoba možemo smanjiti depresivne simptome, poboljšati kognitivne funkcije, funkcionalni status i kvalitetu života (Tanaka, Glasser, Supahan i Vater, 2020). Također, kod starijih osoba (od 60 do 75 godina) koje imaju više izraženu generativnu brigu je utvrđena manja vjerojatnost funkcionalnih nesposobnosti i smrtnog ishoda u periodu od 10 godina (Gruenewald, Liao i Seeman, 2012). Temeljna je pretpostavka da generativnost potiče starije osobe na raznolike aktivnosti, što doprinosi očuvanju ili poboljšanju njihova tjelesnog i mentalnog zdravlja, većoj uključenosti u zajednicu te drugim aspektima uspješnog starenja (Tucak Junaković i sur. 2016). Nadalje, eksperimentalno je utvrđeno da uključenost u programe volontiranja koji su usmjereni na mlađe generacije, u odnosu na one programe koji nisu, dovodi do koristi na planu više izražene generativnosti (Gruenewald i sur., 2015), fizičkog i psihičkog zdravlja te veće funkcionalnosti i socijalne uključenosti (Fried i sur., 2013) pa tako možemo reći da pomažući drugima, starije osobe pomažu same sebi (Gruenewald i sur., 2015). Iako se sve češće navodi doprinos generativnosti prema uspješnom starenju, toj temi nije posvećeno dovoljno pažnje te većina istraživanja ne uključuju osobe starije od 70 godina (Schoklitsch i Baumann, 2012).

Navedeno ukazuje na doprinos koju generativnost ima za dobrobit osoba starije odrasle dobi te se postavlja pitanje što u toj dobi dovodi do generativnosti ili što otežava njezino iskazivanje.

Prediktori generativnosti u starijoj odrasloj dobi

Istraživanja volontiranja potvrđuju da upravo kontakt s mlađim generacijama dovodi do porasta generativnosti kod odraslih (Gruenewald i sur., 2015). Čini se da je međugeneracijski kontakt jedan od ključnih faktora koji potiče odrasle na generativnu brigu i djelovanje. Iako se generativnost u obiteljskom kontekstu najviše iskazuje u roditeljstvu, odrasli mogu unutar obitelji ostvariti kontakt s mlađim generacijama i u starijoj odrasloj dobi kroz uloge bake i djeda. Takva uloga odraslima daje osjećaj smisla, osjećaj da ih drugi cijene, vole i poštuju te da su potrebni drugima (Thiele i Whelan, 2008), što se može smjestiti pod motivacijsku komponentu modela generativnosti - unutarnje želje. Briga o unucima pruža starijima mogućnost za interakciju s mladima što može potaknuti generativnu brigu i iskazivanje generativnosti (Thiele i Whelan, 2008). Iako razlika u generativnosti između onih koji imaju i onih koji nemaju unuke nije ispitana, pokazano je da su oni koji su zadovoljniji ulogom bake/djeda ujedno i više generativni (Thiele i Whelan, 2008).

Što se tiče rodni razlika u generativnosti, dosadašnja istraživanja ne daju jasne rezultate. McAdams i de St. Aubin (1992) su rodne razlike u generativnosti utvrdili samo na uzorku studenata u smjeru da žene izražavaju višu generativnost, dok kod odraslih nije utvrđena rodna razlika. S druge strane, Schoklitsch i Baumann (2011) su na sudionicima starijima od 60 godina dobili suprotan nalaz da muškarci svoju generativnost procjenjuju višom. Nadalje, McAdams i de St. Aubin (1992) su pokazali da je uloga roditelja više povezana s generativnosti kod muškaraca, dok neka druga istraživanja (npr. Rothrauf i Cooney, 2008) to nisu potvrdila te se smatra da je razlog tome bio uzorak koji su McAdams i de St. Aubin koristili, koji je obuhvaćao i mlađe muškarce, kod kojih se generativnost različito iskazuje. Dobiveni rezultati su nekonzistentni, mogu se različito interpretirati te ovise o mnogim faktorima: dob, uloga roditelja, uloga bake/djeda, kohorta, kultura, koja komponenta generativnost se ispituje te koji se mjerni instrument koristi. Ipak, većina provedenih istraživanja ne ukazuju na rodne razlike, što je dobiveno i na hrvatskom uzorku (Tucak, 2005). S druge strane, na slovenskom uzorku odrasle žene postižu viši rezultat na Skali generativnog djelovanja (Tucak i sur., 2005; prema Tucak Junaković, 2009). Iz opisanih rezultata može se zaključiti da rodne razlike ili ne postoje ili postoje u nekim specifičnim i promjenjivim okolnostima koje bi trebalo dalje istražiti.

Prema hipotezi o konvergenciji (Carmel i Bernstein, 2003), očekuje se da su s dobi rodne razlike manje izražene zbog toga što društvene uloge postaju sve sličnije među rodovima. Nadalje, Thiele i Whelan (2008) nisu potvrdili razlike između baka i djedova u generativnosti, što dodatno ide u prilog nepostojanju rodni razlika kod starijih odraslih.

Keyes i Ryff (1998; prema Nelson i Bergeman, 2020) su utvrdili da osobe višeg stupnja obrazovanja iskazuju višu razinu generativne brige zbog toga što obrazovaniji mogu imati više prilika za iskazivanje generativnosti. Tucak i sur. (2005; prema Tucak Junaković, 2009) također su dobili, na hrvatskom i slovenskom uzorku, da je generativna briga povezana s godinama školovanja. Drugim istraživanjem, također na hrvatskom uzorku, nije dobivena povezanost obrazovanja i generativnosti (Tucak, 2005).

Gruenewald i sur. (2015) pretpostavljaju da je razlog smanjene generativnosti u kasnoj odrasloj dobi zapravo smanjenje očekivanja i mogućnosti za iskazivanjem generativnosti. To možemo povezati s komponentom kulturalnih zahtjeva iz modela generativnosti prema kojoj osoba može smatrati da se zbog njezine dobi manje očekuje iskazivanje generativnosti. Također, osobe starije odrasle dobi mogu imati sve manje mogućnosti za iskazivanje generativnosti zbog toga što izlaze iz radne uloge i manje su aktivno uključeni u ulogu roditelja. Posao koji osoba obavlja pruža mogućnost za izražavanje generativnosti, prenošenje znanja i iskustava na mlađe generacije te se u toj domeni mogu očekivati neke razlike ovisno o zaposlenosti ili zanimanju koji osoba obavlja. Ipak, manji broj istraživanja bavio se tom temom te se na neka zanimanja gledalo kao na objektivni pokazatelj razvijene generativnosti (Tucak Junaković, 2009). Nakon što se ljudi umirovljuju, generativnost se više ne može u tolikoj mjeri iskazivati u području profesionalne domene pa je moguće da osobe koje još uvijek rade imaju više izraženu generativnost. Iako nema istraživanja koja su se detaljnije bavila poveznicom umirovljenja i generativnosti, pokazalo se da je generativna briga u srednjoj odrasloj dobi predviđala kasnije bolju prilagodbu na umirovljenje (Serrat, Villar, Pratt i Stukas, 2016). Kim i Youn (2002) pokazuju da zaposlene majke u Koreji izražavaju veću generativnu brigu u odnosu na nezaposlene, ali se to može objasniti samo većim stupnjem obrazovanja tih majki koje su zaposlene. S druge strane, na hrvatskom i slovenskom uzorku nisu dobivene razlike između zaposlenih i nezaposlenih (Tucak i sur., 2005; prema Tucak Junaković, 2009). Što se tiče generativnosti kod različitih zanimanja, na hrvatskom uzorku je utvrđeno da osobe koje rade „generativne poslove“, odnosno one koji pružaju veću mogućnost za iskazivanje generativnosti, postižu više rezultate na mjerama generativne brige, u odnosu na one koje rade „neregativne poslove“ (Tucak, 2005). To pritom ne znači da „neregativni poslovi“ onemogućuju osobu da bude generativna, već su to poslovi u kojima u opisu posla nije poučavanje, promicanje razvoja mlađih ili neiskusnijih i briga o drugima.

Od sociodemografskih varijabli može se još izdvojiti ekonomski status, koji može utjecati na način na koji se generativnost iskazuje. Jones i McAdams (2013) dobivenu povezanost između ekonomskog statusa i generativnosti kod Afroamerikanaca objašnjavaju

time da određena razina financijske stabilnosti pruža osobi mogućnost da lakše iskazuje generativnost. Nadalje, Newton i Baltys (2014) su na skupini Afroamerikanaca pokazali da oni koji nemaju djecu u odnosu na one koji jesu roditelji, na različite načine izražavaju generativnost te na mjeri produktivne generativnosti dobivaju viši rezultat, što nije dobiveno za cjelokupan uzorak. Osim utjecajem kulture, dobiveni rezultat objašnjavaju i nižim ekonomskim statusom kod Afroamerikanaca, što je moglo utjecati na to kako se generativnost iskazuje.

Iz opisanog možemo zaključiti da dobiveni rezultati nisu jednoznačni, ovise o mnogim faktorima (kultura, dobna skupina, kohorta itd.), što područje generativnosti čini nedovoljno istraženim, a posebno u našoj kulturi i kod osoba starije odrasle dobi.

Depresivnost kao prediktor generativnosti

Depresija se opisuje kao emocionalno stanje koje obilježava tuga, negativne slutnje, osjećaj bezvrijednosti i krivnje, povlačenje od drugih te gubitak interesa i zadovoljstva u aktivnostima u kojima je osoba prije uživala (Davison i Neale, 1999). Kao što je prije navedeno, pokazalo se da generativnost može povoljno utjecati na smanjenje depresivnih simptoma kod starijih odraslih (Tanaka i sur., 2020). Isto tako, neostvarivanje generativnosti u srednjoj odrasloj dobi može dovesti do smanjenja odnosa s drugima, anksioznosti, depresivnosti i nižeg samopoštovanja (Schoklitsch i Baumann, 2012; prema Kyung Chang, 2020). S druge strane, pokazano je i da utjecaj može biti obrnut, odnosno da depresivnost može utjecati na generativnost preko socijalne podrške (Kyung Chang, 2020). Osobe koje su depresivnije mogu se više povući od drugih i dobiti manje socijalne podrške, koja je potrebna za iskazivanje generativnosti. Budući da su sudionici provedenog istraživanja bili srednje odrasle dobi, iz Južne Koreje te je korištena drugačija skala za mjerenje generativnosti, dobivene rezultate je teško generalizirati na opću populaciju.

Kod osoba starije odrasle dobi, depresija je poremećaj koji se često krivo dijagnosticira kao demencija (Berk, 2008). Kod onih koji imaju poteškoća s depresijom adekvatno se prepoznaje i liječi kod manje od 20% osoba, a smatra se da između 8% i 16% starijih odraslih ima klinički značajne depresivne simptome, dok između 1% i 3% ima veliki depresivni poremećaj (Cole i Dendukuri, 2003). Osim mnogih posljedica na fizičko zdravlje, smanjenu kvalitetu života i funkcionalnost koje depresija sama po sebi ima kod osoba starije odrasle dobi (Cole i Dendukuri, 2003), moguće je da depresija nepovoljno utječe na osobu i tako što smanjuje generativnost, odnosno brigu prema budućim generacijama, što dalje može dovesti do osjećaja neostvarenosti i nezadovoljstva.

Cilj

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu različitih skupina varijabli u objašnjenju stupnja generativne brige i generativnog djelovanja starijih odraslih osoba s posebnim naglaskom na osobe koje su bake i djedovi. Skupine varijabli koje su ispitane bile su sociodemografske varijable, varijable životnih uloga, varijabla kulturalnih zahtjeva za generativnošću (prema modelu McAdamsa i de St. Aubina operacionalizirana kao percepcija kulturalnih očekivanja za generativnosti) te psihičko zdravlje operacionalizirano kao razina depresivnosti.

Problemi i hipoteze

1. problem: Ispitati razlikuju li se sudionici u stupnju generativne brige i generativnog djelovanja s obzirom na rod, dobnu skupinu, stupanj obrazovanja, ekonomski status, vrstu zanimanja, ulogu roditelja i ulogu bake i djeda.

Hipoteza 1a: Očekuje se da neće biti rodnih razlika na mjerama generativne brige i generativnog djelovanja.

Hipoteza 1b: Pretpostavlja se da će sudionici koji su mlađi od 70 godina, višeg stupnja obrazovanja, višeg ekonomskog statusa, koji obavljaju ili su obavljali generativan posao, koji imaju djecu te koji imaju unuke, svoju generativnu brigu i generativno djelovanje procjenjivati višim, u odnosu na one koji su stariji od 70 godina, koji su nižeg stupnja obrazovanja, nižeg ekonomskog statusa, koji ne obavljaju generativan posao, koji nemaju djecu i koji nemaju unuke.

2. problem: Ispitati postoji li povezanost percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti s generativnom brigom i generativnim djelovanjem.

Hipoteza 2: Pretpostavlja se da će sudionici koji u većoj mjeri doživljavaju da se od osobe njihove dobi očekuje da budu generativni zaista i pokazivati veći stupanj generativnosti te posljedično svoju generativnu brigu i generativno djelovanje procjenjivati višim.

3. problem: Ispitati postoji li povezanost stupnja bliskosti i učestalosti kontakta s unucima s generativnom brigom i generativnim djelovanjem, na uzorku sudionika koji imaju unuke te na poduzorcima muškaraca i žena.

Hipoteza 3: Pretpostavlja se da će sudionici koji odnos sa svojim unukom doživljavaju bliskijim te koji su češće u kontaktu s unucima, svoju generativnu brigu i djelovanje procjenjivati višim.

Problem 4: Ispitati postoji li povezanost između depresivnosti i različitih aspekata generativnosti (generativne brige, generativnog djelovanja i percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti) te ispitati je li ta povezanost različita kod starijih osoba različitog roda.

Hipoteza 4: Sudionici koji imaju viši rezultat na skali depresivnosti imat će viši rezultat na mjerama generativne brige, generativnog djelovanja te će više doživljavati da se od osobe njihove dobi očekuje da su generativni.

5. problem: Ispitati mogućnost predikcije i inkrementalni doprinos odabranih skupina varijabli (sociodemografskih, načina obavljanja uloge bake/djeda, percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti i depresivnosti) u objašnjenju stupnja generativne brige i generativnog djelovanja starijih osoba koje imaju unuke.

Hipoteza 5: Viša procjena generativne brige i generativnog djelovanja za uzorak sudionika koji imaju unuke bit će vezana uz viši stupanj obrazovanja, viši ekonomski status, veći doživljaj bliskosti s unucima, češći kontakt s unucima, veći doživljavaj kulturalnih zahtjeva te niži rezultat na skali depresivnosti.

Metoda

Sudionici

Uzorak se sastojao od 289 sudionika, od čega je bilo 111 muškaraca (38.4%) i 168 žena (58.1%). Deset sudionika (3.5%) nije navelo podatak o spolu. Podaci od većine sudionika tj. njih 252 prikupljeni su upitnikom u obliku papir-olovka dok je ispunjavanju upitnika u *online* formi pristupilo 37 sudionika (13%). Raspon dobi sudionika kretao se od 58 do 96 godina, a prosječna dob iznosila je 71.5 godina (SD = 8.9). U uzorku je najviše onih sa završenom srednjom školom (46%), zatim višom školom (21.8%), fakultetom (17.6%), osnovnom školom (11.8%) i najmanje onih s poslijediplomskim obrazovanjem (2.8%). Većina sudionika je u mirovini (78.9%), dok je 17.7% zaposleno. Manji udio sudionika živi u velikom gradu (iznad 500 000 stanovnika) (11.7%) i gradu do 500 000 stanovnika (8.1%). Budući da je većina podataka prikupljena u formi papir-olovka i to u gradu Puli i okolici, najveći udio sudionika je iz grada do 100 000 stanovnika (42.4%), zatim manjeg mjesta (do 10 000 stanovnika) i sela (19.1%). S partnerom/partnericom živi 40.5% sudionika, 31.9% sudionika žive u zajedničkom

kućanstvu ili na istoj adresi s drugim članovima obitelji, 17.4% žive sami u svom domu, dok njih 10.1% žive sami ili s partnerom/partnericom u domu za starije osobe. Većina sudionika su roditelji (94%) i imaju unuke (77.7%). Od onih koji imaju unuke, prosječna dob kada su dobili prve unuke je 53.43 (SD = 7.33), a raspon dobi se kreće od 38 do 83 godine. Većina sudionika (59.5%) svoj ekonomski status procjenjuje prosječnim, 23.2% nešto višim od prosjeka te je manje onih koji životni standard procjenjuju nešto nižim od prosjeka (8.3%), znatno nižim od prosjeka (4.5%) i znatno višim od prosjeka (4.5%). Od zanimanja koja su sudionici obavljali većinu svog života, njih 84.8% je obavljalo negenerativne poslove, dok je njih 15.2% obavljalo generativne poslove. Većina sudionika ima dvoje djece (55.1%), zatim jedno dijete (28.6%) te je nešto manje onih koji imaju troje djece (8%) te četvero ili više (2.4%) Sudionici koji nemaju djecu čine 5.9% uzorka. Najveći udio sudionika ima 2 unuka (26.2%) te 4 ili više unuka (26.2%), zatim jednog unuka (19.8%) i niti jednog unuka (14.8%) te je najmanje onih koji imaju 3 unuka (12.9%). Što se tiče načina obavljanja uloge bake i djeda, većina izjavljuje da su se s njima najbliskijim unukom u posljednjih 6 mjeseci uživo vidjeli svakodnevno (39.5%) ili jednom tjedno (34.1%), dok nešto manje navode da su se vidjeli jednom mjesečno (17%), jednom u 3 mjeseca (2.7%) i jednom u 6 mjeseci ili niti jednom (6.7%). Slično je dobiveno za učestalost kontakta preko mobitela, telefona ili drugog oblika tehnologije, s njima najbliskijim unukom. Svakodnevno je s unucima u kontaktu preko komunikacijskih uređaja bilo njih 40.1%, jednom tjedno ili češće njih 40.5%, jednom mjesečno 12.6%, jednom u 3 mjeseca 2.7% te jednom u 6 mjeseci ili niti jednom 4.1% sudionika. Većina sudionika izjavljuje da se s njima najbliskijim unukom osjećaju vrlo blisko (57.1%) ili prilično blisko (32.2%), dok je manje onih koji navode da se osjećaju bliskima u manjoj mjeri (9.8%) ili da se ne osjećaju blisko (0.9%).

Mjerni instrumenti

U svrhu istraživanja konstruiran je upitnik koji se sastojao od 13 pitanja. U prvom dijelu ispitane su sociodemografske varijable, u drugom informacije o unucima i načinu obavljanja uloge bake/djeda te u trećem percepcija kulturalnih zahtjeva.

Sociodemografske varijable su ispitane pitanjima o spolu, stupnju obrazovanja, radnom statusu, partnerskom statusu, ekonomskom statusu, veličini mjesta stanovanja, tipu kućanstva, broju djece i unuka.

Informacije o unucima/unukama prikupljene su pitanjima o broju unuka te dobi koje su bili kada su dobili prvog unuka/unuku. Također, sudionici su odgovarali na pitanja o učestalosti kontakta uživo, učestalosti kontakta preko telefona ili drugih komunikacijskih uređaja te

doživljaju bliskosti s njima najbližijim unukom. Čestice koje ispituju učestalost kontakta uživo i doživljaj bliskosti preuzete su iz istraživanja Muellera, Wilhelma i Eldera (2002) te su prilagođene ovom istraživanju. Učestalost kontakta posebno uživo i posebno telefonski u zadnjih 6 mjeseci procjenjivala se na skali s 5 uporišnih točaka (1- Svakodnevno, 2- jednom tjedno ili češće, 3- jednom mjesečno ili češće, 4- jednom u 3 mjesecaili češće, 5- Jednom u 6 mjeseci ili niti jednom) te je zbroj rezultata na te dvije čestice označavao ukupnu učestalost kontakta. Osjećaj bliskosti s unucima se procjenjivao na skali od 1 do 4 (1- ne osjećam da smo bliski, 4- vrlo smo bliski).

Percepcija kulturalnih zahtjeva za generativnošću mjerena je skalom osmišljenom za potrebe ovog istraživanja. Sudionici su trebali procijeniti u kojoj mjeri smatraju da društvo od osobe njihove dobi očekuje da doprinose sljedećim aspektima društva (za svaki aspekt korištena je jedna čestica): gospodarstvu/gospodarskom razvoju, razvoju i odgoju mladih, očuvanju tradicije i kulture te očuvanju i prenošenju društvenih vrijednosti na mlade. Sudionici su za svako od četiri navedena područja svoje procjene davali na skali s četiri uporišne točke (1- uopće ne očekuje, 4- uglavnom očekuje). Teorijski raspon rezultata se kretao od 4 do 16 te je veći rezultat ukazivao na veći doživljaj kulturalnih zahtjeva za generativnosti. Eksploratornom faktorskom analizom dobiven je jedan faktor koji objašnjava 66.36% varijance. Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti izračunat na ovom uzorku iznosio je $\alpha = .827$.

Gerijatrijska skala depresivnosti (Yesevage i sur., 1982) namijenjena je mjerenju depresivnih simptoma kod osoba starije odrasle dobi. Originalna verzija upitnika sastoji se od 30 čestica na koje se odgovara s da/ne, a čestice se odnose na to kako se osoba osjećala proteklog tjedna. Yesevage i sur. (1982) dobivaju Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti od 0.94, dok je test-retest koeficijent nakon jednog tjedna iznosio 0.85. U ovom je istraživanju korišten prijevod skraćene verzije skale (Leshner i Berryhill, 1994), koja se sastoji od 15 čestica (npr. „Jeste li bili zadovoljni svojim životom?“), a za koju je utvrđena visoka korelacija s originalnom verzijom ($r = .89$). Prevedena skala preuzeta je sa stranice Zavoda za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije (*n.d.*). Teorijski raspon rezultata kreće se od 0 do 15 te viši rezultat ukazuje na izraženije depresivne simptome. Pouzdanost skale u ovom istraživanju je iznosila $\alpha = .849$.

Adaptirana Loyola skala generativnosti (Lacković-Grgin, Penezić i Tucak, 2002) predstavlja skalu koja mjeri generativnu brigu. Originalna skala autora McAdamsa i de St. Aubina (1992) sadrži 20 čestica koje se odnose na prenošenje znanja i vještina budućim generacijama, doprinos zajednici i društvu, nastojanje da se bude kreativan i produktivan i dr. (primjer čestice: Čini mi se da sam bio bitan mnogim ljudima). Sudionici svoje odgovore daju na skali s 5 uporišnih

točaka (1- uopće se ne odnosi na mene, 5- u potpunosti se odnosi na mene). Upitnik je preveden na hrvatski jezik (Lacković-Grgin i sur., 2002) te je nakon provedene faktorske analize, posebno na uzorku osoba starije odrasle dobi (60-70 godina) izbačeno 7 čestica zbog nezadovoljavajućeg faktorskog zasićenja. Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti na hrvatskom uzorku iznosio je 0.845, dok McAdams i de St. Aubin (1992) izjavljuju o koeficijentu pouzdanosti od 0.83, odnosno 0.84, ovisno o dobnoj skupini. Test-retest koeficijent iznosio je 0.73, nakon 3 tjedna (McAdams i de St. Aubin, 1992). Mogući teorijski raspon rezultata kreće se od 13 do 65. Pouzdanost skale je u ovom istraživanju iznosila $\alpha = .886$.

Skala generativnog djelovanja (Tucak, 2006) namijenjena je procjeni generativnog djelovanja. Skala je nastala po uzoru na *Ček listu generativnog ponašanja* (McAdams i de St. Aubin, 1992) tako što je od nje preuzeto 11 originalnih čestica, koje su najviše odgovarale iskazivanju generativnosti na hrvatskom uzorku te je nadodano još 9 čestica. Sudionici su za svaku od 20 čestica, na skali Likertovog tipa s 5 uporišnih točaka (1- vrlo rijetko ili nikad, 5- vrlo često ili gotovo uvijek) procjenjivali koliko su često u zadnja 2 mjeseca izvodili opisanu aktivnost (npr. „Pričali nekome o vlastitom djetinjstvu“). Mogući teorijski raspon rezultata kreće se od 20 do 100, pri čemu viši rezultat ukazuje na veću razinu generativnog djelovanja. Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti na hrvatskom uzorku odraslih iznosio je 0.868 (Tucak, 2006), dok je u ovom istraživanju dobivena pouzdanost od $\alpha = .916$.

Postupak

Većina sudionika regrutirana je postupkom „snježne grude“. Nakon početnog odabira sudionika starijih od 60 godina do kojih je autor došao preko poznanstava, sudionici su zamoljeni da prosljede upitnik drugim osobama ciljne dobi ili da preporuče osobu koja bi bila voljna sudjelovati u istraživanju. Sudionici su upitniku mogli pristupiti u dvije forme: preko interneta na platformi *Google forms* ili u obliku papir-olovka. Ovisno o mogućnostima i preferencijama sudionika, nekim sudionicima je poslana poveznica na upitnik, a nekima je osobno dostavljen. Većina je sudionika (86.9%) upitnik ispunila u obliku papir-olovka. Sudionici koji su odabrali papir-olovka način ispunjavanja su upitnik ispunjavali samostalno, nakon čega bi ga stavili u omotnicu koju bi zatvorili i predali primarnom sudioniku koji im je prosljedio upitnik, eksperimentatoru osobno ili poslali poštom. Stavljanjem upitnika u omotnicu mogla se osigurati anonimnost istraživanja koja je bila opisana u uputi. Dio sudionika je, uz dozvolu nadležnih institucija, regrutiran iz domova za starije osobe „Alfredo Štiglić“ u Puli i „Ksaver“ u Zagrebu, a u prikupljanju podataka su pomogli socijalni radnici u navedenim domovima. Važno je naglasiti da su se podatci prikupljali za vrijeme COVID-19 pandemije što

je znatno otežalo prikupljanje podataka kod starijih, koji su rizična skupina. Zbog toga su se podatci u nekim situacijama mogli prikupiti jedino posredno, preko drugih osoba.

Rezultati

Za obradu rezultata korišten je program IBM SPSS Statistics for Windows verzija 22.0. U svrhu stjecanja boljeg uvida u korištene skale, prije provjere hipoteza, provedene su deskriptivne analize glavnih varijabli.

Tablica 1

Prikaz deskriptivnih podataka i rezultata testova normaliteta za Loyola skalu generativne brige, skalu generativnog djelovanja i gerijatrijsku skalu depresivnosti.

Skale	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>min-max</i> (teorijski min – max)	<i>KS</i>	<i>SW</i>	<i>asim.</i>	<i>spljošt.</i>
Loyola skala generativne brige	43.9	9.48	19-65 (13-65)	0.078**	0.985*	0.337	-0.222
Skala generativnog djelovanja	60.1	14.69	24-94 (20-100)	0.051	0.989*	-0.210	-0.437
Gerijatrijska skala depresivnosti	3.8	3.56	0-15 (0-15)	0.184**	0.876**	1.160	0.785
Percepcija kulturalnih zahtjeva za generativnosti	9.8	3.38	4-16 (4-16)	0.095**	0.963**	0.059	-0.871

*Legenda: M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija, min.-max. – minimalni i maksimalni postignuti rezultat, KS – vrijednost Kolmogorov-Smirnovljeva testa, SW – vrijednost Shapiro-Wilkovog testa, asim. – indeks asimetričnosti, spljošt. – indeks spljoštenosti, ** $p < .01$, * $p < .05$*

Prosječan rezultat na *Loyola skali generativnosti*, na kojoj je teorijski raspon od 13 do 65, nalazi se malo iznad sredine tog raspona te uzorak obuhvaća sudionike koji imaju nisko i one koje imaju visoko izraženu generativnu brigu. Kolmogorov-Smirnovljev (KS) i Shapiro-Wilkov (SW) test ukazuju na to da se distribucija rezultata razlikuje od normalne. No, osim navedenih testova, za koje se navodi da mogu pokazati da se distribucija razlikuje od normalne i kod manjih odstupanja (Ghasemi i Zahediasl, 2012), kao pokazatelji normaliteta distribucije koriste se indeks asimetričnosti i indeks spljoštenosti, koji se nalaze u preporučenom rasponu od -2 do +2 (Ghasemi i Zahediasl, 2012), što zadovoljava uvjete za provođenje parametrijske statistike. Grafički prikaz rezultata nalazi se u prilogu A.

Na *Skali generativnog djelovanja*, aritmetička sredina ukupnog rezultata iznosi 60.1. Upitnikom je obuhvaćen gotovo cijeli teorijski raspon pa možemo zaključiti da se uzorak sastoji od sudionika koji rijetko, kao i onih koji često iskazuju generativna ponašanja. Prema KS testu, distribucija ne odstupa značajno od normalne.

Nadalje, na *Gerijatrijskoj skali depresivnosti* dobiva se prosječna vrijednost od 3.8, što odgovara donjim vrijednostima skale, čiji je teorijski raspon od 0 do 15. Možemo zaključiti da, kao što je očekivano, većina sudionika u manjoj mjeri ima izražene depresivne simptome, ali je svejedno u uzorku prisutan cijeli raspon rezultata pa tako ima onih s niskim i s visokim rezultatom. Iako testovi pokazuju da se distribucija značajno razlikuje od normalne te se rezultati grupiraju na nižim vrijednostima, indeksi asimetričnosti i spljoštenosti odgovaraju predloženom rasponu.

Što se tiče *Skale percepcije kulturalnih zahtjeva*, prosječni je rezultat iznosio 9.8 ($SD=3.38$) te je uzorkom zahvaćen cijeli raspon skale, od 4 do 16. Također, distribucija rezultata na ovoj ljestvici prema vrijednostima indeksa asimetričnosti i spljoštenosti ne odstupa značajno od normalne.

Razlika u generativnosti s obzirom na sociodemografske varijable

Kako bi se provjerilo postoji li razlika u generativnoj brizi i generativnom djelovanju ovisno spolu sudionika, ovisno o tome kojoj dobnoj skupini pripadaju, jesu li obavljali ili obavljaju generativan posao te imaju li sudionici djecu i unuke, korišteni su t-testovi za nezavisne uzorke. Za određivanje veličine učinka, korišten je Cohenov d . T-testom nije utvrđena statistički značajna razlika u generativnoj brizi ($t(269) = 0.501, p > .05$) i generativnom djelovanju ($t(265) = 1.435, p > .05$) između muškaraca ($M_{\text{generativna briga}} = 43.8, SD_{\text{generativna briga}} = 8.32, M_{\text{generativno djelovanje}} = 58.6, SD_{\text{generativno djelovanje}} = 14.33, N = 109$) i žena ($M_{\text{g. briga}} = 44.4, SD_{\text{g. briga}} = 10.08, M_{\text{g. djelovanje}} = 61.7, SD_{\text{g. djelovanje}} = 15.18, N = 162$).

Kako bismo provjerili učinak dobi, uzorak je podijeljen u dvije skupine: mlađe od 70 godina ($N = 139$) i starije od 70 godina ($N = 148$). Sudionici mlađi od 70 godina postižu statistički značajno viši rezultat u generativnom djelovanju ($M_{\text{mlađi}} = 62.1, SD_{\text{mlađi}} = 13.41, M_{\text{stariji}} = 58.4, SD_{\text{stariji}} = 15.68, t(270) = 2.107, p < .05$) od onih koji su stariji od 70 godina, dok u generativnoj brizi ne postoji razlika ($M_{\text{mlađi}} = 44.1, SD_{\text{mlađi}} = 9.31, M_{\text{stariji}} = 43.7, SD_{\text{stariji}} = 9.74, t(277) = 0.391, p > .05$). Veličina učinka dobnih razlika na skali generativnog djelovanja je mala ($d = 0.25$). Sudionici koji imaju djecu ($N = 272$), postižu statistički značajno više rezultate u odnosu na one koje nemaju djecu ($N = 17$), ali samo za generativno djelovanje ($M_{\text{imaju djecu}} = 60.8, SD_{\text{imaju djecu}} = 14.49, M_{\text{nemaju djecu}} = 50.1, SD_{\text{nemaju djecu}} = 14.33, t(274) = 2.957, p < .01$), dok

na procjeni generativne brige nije utvrđena razlika ($M_{\text{imaju djecu}} = 44.1$, $SD_{\text{imaju djecu}} = 9.51$, $M_{\text{nemaju djecu}} = 40.2$, $SD_{\text{nemaju djecu}} = 8.49$, $t(273) = 1.603$, $p > .05$). Dobivena je razlika srednje veličine učinka ($d = 0.74$). Sudionici koji imaju unuke ($N = 219$) nisu se razlikovali od onih koji nemaju unuke ($N = 62$) na generativnoj brizi ($M_{\text{imaju unuke}} = 43.6$, $SD_{\text{imaju unuke}} = 9.75$, $M_{\text{nemaju unuke}} = 44.9$, $SD_{\text{nemaju unuke}} = 8.47$, $t(273) = 1.603$, $p > .05$) i generativnom djelovanju ($M_{\text{imaju unuke}} = 60.8$, $SD_{\text{imaju unuke}} = 14.49$, $M_{\text{nemaju unuke}} = 57.7$, $SD_{\text{nemaju unuke}} = 15.34$, $t(269) = 1.462$, $p > .05$).

Sudionici su na temelju posla koji su radili većinu svog života podijeljeni u dvije kategorije, tako da su ona zanimanja koja uključuju brigu o drugima (npr. medicina) te rad u prosvjeti i s mladima (npr. profesor) svrstana u „generativna“ zanimanja ($N = 40$), dok su oni koji nisu obavljali takve poslove svrstani u skupinu osoba s „neregativnim“ zanimanjima ($N = 212$). Budući da se nastojalo provjeriti postoji li razlika u generativnosti ovisno o plaćenom poslu kojeg osoba obavlja, posao domaćice/kućanice, kojeg je navelo 14 sudionika, zbog svoje specifičnosti uloge nije svrstan ni u jednu od kategorija. Utvrđena je statistički značajna razlika u generativnoj brizi ($t(253) = 2.812$, $p < .01$) i generativnom djelovanju ($t(250) = 3.067$, $p < .01$) između sudionika koji su obavljali ili obavljaju generativan posao ($M_{\text{g. briga}} = 49.3$, $SD_{\text{g. briga}} = 11.85$, $M_{\text{g. djelovanje}} = 67.1$, $SD_{\text{g. djelovanje}} = 16.74$) i onih koji su obavljali neregativan posao ($M_{\text{g. briga}} = 43.7$, $SD_{\text{g. briga}} = 8.61$, $M_{\text{g. djelovanje}} = 59.6$, $SD_{\text{g. djelovanje}} = 13.78$), u smjeru da oni koji su obavljali generativan posao, svoju generativnu brigu i generativno djelovanje procjenjuju višima. Dobivene su razlike srednje veličine učinka ($d_{\text{g. briga}} = 0.55$, $d_{\text{g. djelovanje}} = 0.57$).

Kako bi se provjerilo postoji li razlika u generativnoj brizi i generativnom djelovanju ovisno o stupnju obrazovanja i ekonomskom statusu, provedena je jednosmjerna analiza varijance za nezavisne uzorke. Zbog manjeg broja sudionika u tim skupinama, podatci za one koji su završili fakultet i poslijediplomsko obrazovanje spojeni su u jednu kategoriju (Tablica 2) te je isto napravljeno za sudionike koji svoj ekonomski status procjenjuju nižim i znatno nižim od prosjeka te višim i znatno višim od prosjeka (Tablica 3). Prvo je proveden Levenov test jednakosti varijanci, koji nije bio statistički značajan, čime je zadovoljen uvjet za računanje analize varijance. Utvrđena je statistički značajna razlika u razini generativne brige ($F(3,277) = 4.49$, $p < .01$) i generativnog djelovanja ($F(3,272) = 3.627$, $p < .05$) između sudionika različitog stupnja obrazovanja, u smjeru da sudionici višeg obrazovanja postižu više razine generativnosti. Schefféovim post hoc testom su značajne razlike u generativnoj brizi utvrđene samo između sudionika sa završenom osnovnom školom i onih sa završenim fakultetom ($p < .01$), dok između ostalih skupina nije utvrđena značajna razlika. Statistički značajna razlika u generativnom djelovanju utvrđena je samo između sudionika sa završenom osnovnom školom i višom školom ($p < .05$), dok između ostalih skupina nisu utvrđene značajne razlike.

Tablica 2

Deskriptivni podaci i rezultati provedene jednosmjerne analize varijance ($N = 281$).

	Stupanj obrazovanja								F omjer
	Osnovna škola $N = 32$		Srednja škola $N = 130$		Viša škola $N = 61$		Fakultet i više $N = 58$		
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
Generativna briga	40.03	9.36	43.15	8.52	44.41	10.26	47.12	9.93	4.49**
Generativno djelovanje	53.33	15.29	59.72	14.39	63.34	14.19	61.68	14.51	3.63*

Legenda: ** < .01, * < .05

Analizom varijance je utvrđena statistički značajna razlika u generativnoj brizi između sudionika različitog ekonomskog statusa ($F(2,277) = 5.22, p < .01$), dok u generativnom djelovanju nije utvrđena značajna razlika. Dodatnom analizom je utvrđeno da sudionici višeg ekonomskog statusa svoju generativnu brigu procjenjuju višom u odnosu na one nižeg ($p < .05$) i prosječnog ekonomskog statusa ($p < .05$), dok između sudionika nižeg i prosječnog ekonomskog statusa nije utvrđena statistički značajna razlika.

Tablica 3

Deskriptivni podaci i rezultati provedene jednosmjerne analize varijance ($N = 281$).

	Ekonomski status						F omjer
	Znatno niži i niži od prosjeka $N = 34$		Prosječan $N = 168$		Viši i znatno viši od prosjeka $N = 79$		
	M	SD	M	SD	M	SD	
Generativna briga	41.65	10.15	43.03	9.05	46.68	9.61	5.22**
Generativno djelovanje	55.7	14.71	59.76	14.43	62.72	14.88	2.82

Legenda: ** < .01

Povezanost generativnosti s percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnosti

Kako bi se provjerilo postoji li povezanost između percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti i generativne brige i generativnog djelovanja, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Dobivena je statistički značajna povezanost percepcije kulturalnih zahtjeva s generativnom brigom ($r(258) = .330, p < .01$) i generativnim djelovanjem ($r(252) = .213, p < .01$). Viša percepcija kulturalnih zahtjeva povezana je s višim rezultatom na skali generativne brige i generativnog djelovanja.

Povezanost generativnosti sa stupnjem bliskosti s unucima i učestalosti kontakta s njima

Kako bi se ispitalo jesu li osjećaj bliskosti s unucima i učestalost kontakta s unucima povezani s generativnom brigom i djelovanjem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Na cijelom uzorku je dobivena statistički značajna povezanost između stupnja bliskosti s unucima i generativne brige ($r(218) = .305, p < .01$) te stupnja bliskosti i generativnog djelovanja ($r(213) = .286, p < .01$). Također, učestalost kontakta s unucima je statistički značajno povezana s generativnom brigom ($r(216) = .180, p < .05$) i generativnim djelovanjem ($r(212) = .230, p < .01$). Viša procjena stupnja bliskosti i učestalosti kontakta s unucima povezana je s višim rezultatom na skali generativne brige i generativnog djelovanja.

Na poduzorku žena utvrđena je povezanost stupnja bliskosti s unucima s generativnom brigom ($r(130) = .404, p < .01$) i generativnim djelovanjem ($r(129) = .427, p < .01$) te učestalosti kontakta s unucima s generativnom brigom ($r(128) = .211, p < .01$) i generativnim djelovanjem ($r(127) = .271, p < .01$). Na poduzorku muškaraca nije utvrđena statistički značajna povezanost stupnja bliskosti djedova i unuka s generativnom brigom ($r(78) = .069, p > .05$) niti s generativnim djelovanjem ($r(75) = .059, p > .05$), kao ni povezanost između učestalosti kontakta s unucima i generativne brige ($r(78) = .081, p > .05$) i generativnog djelovanja djedova ($r(75) = .185, p > .05$).

Povezanost depresivnosti s različitim aspektima generativnosti

Kako bi se ispitalo postoji li povezanost depresivnosti s različitim aspektima generativnosti – generativnom brigom, generativnim djelovanjem i percepcijom kulturalnih zahtjeva, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije na cijelom uzorku te na poduzorcima muškaraca i žena. Na cijelom uzorku je depresivnost bila povezana sa sva tri mjerena aspekta generativnosti, s generativnom brigom ($r(268) = -.347, p < .01$), generativnim djelovanjem ($r(264) = -.362, p < .01$) i percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnošću ($r(251) = -.181, p < .01$). Viši rezultat na skali depresivnosti povezan je s nižim rezultatom na skali generativne brige i generativnog djelovanja te nižom percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnosti. Povezanost depresivnosti s generativnom brigom i djelovanjem bila je srednje veličine, dok je povezanost s percepcijom kulturalnih zahtjeva male veličine.

Na poduzorku muškaraca utvrđena je negativna povezanost depresivnosti s generativnom brigom ($r(103) = -.375, p < .01$), generativnim djelovanjem ($r(102) = -.364, p < .01$) i percepcijom kulturalnih zahtjeva ($r(94) = -.365, p < .01$) te sve vrijednosti koeficijenata korelacije odgovaraju srednjoj veličini. Na poduzorku žena dobivena je negativna povezanost

depresivnosti s generativnom brigom ($r(155) = -.375, p < .01$) i generativnim djelovanjem ($r(153) = -.382, p < .01$), dok povezanost s percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnošću nije utvrđena ($r(146) = -.083, p > .05$). Dakle, dok su povezanosti depresivnosti s generativnom brigom i djelovanjem kod muškaraca i žena podjednake, postoji rodna razlika u povezanosti s percepcijom kulturalnih zahtjeva za generativnošću.

Predikcija generativne brige i generativnog djelovanja na temelju sociodemografskih varijabli, odnosa s unucima, percepcije kulturalnih zahtjeva i depresivnosti

Kako bi se utvrdio doprinos pojedinih varijabli u objašnjenju varijance generativne brige i djelovanja na poduzorku sudionika koji imaju unuke ($N = 225$) provedene su hijerarhijske regresijske analize. U prilogu B prikazani su koeficijenti korelacije svih korištenih varijabli te su sve varijable koje su imale statistički značajnu povezanost s generativnom brigom i djelovanjem uvrštene u hijerarhijsku regresijsku analizu. Interkorelacije među prediktorima ne prelaze vrijednost od 0.8 (najviši koeficijent korelacije iznosi 0.464), što ukazuje na to kako ne postoji multikolinearnost među varijablama (Petz i sur., 2012). Provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize te su vrijednosti Durbin-Watsonova testa zadovoljavajuće, odnosno nalaze se u prihvatljivom rasponu od 1 do 3 (Petz i sur., 2012).

Svaka regresijska analiza provedena je u četiri koraka. U prvom su koraku unesene sociodemografske varijable, a u drugom koraku korištene su varijable odnosa s unucima – doživljaj bliskosti i učestalost kontakta. U trećem koraku uvrštena je varijabla kulturalnih zahtjeva i u posljednjem, četvrtom koraku, uvrštena je razina depresivnosti. Cilj je bio utvrditi imaju li korištene varijable inkrementalni jedinstveni doprinos u objašnjenju varijance generativne brige i generativnog djelovanja.

U tablici 4 su prikazani rezultati hijerarhijske regresijske analize za generativnu brigu za uzorak sudionika koji imaju unuke. U prvom koraku, varijabla ekonomski status ima statistički značajan samostalan doprinos te objašnjava 6.5% varijance. U drugom koraku je objašnjeno dodatnih 7.5% varijance kriterija, a stupanj bliskosti s unucima ima značajan samostalan doprinos, dok ekonomski status prestaje biti značajan. U trećem je koraku uvođenjem varijable percepcije kulturalnih zahtjeva objašnjeno dodatnih 6.3% varijance. U posljednjem koraku dodavanjem varijable depresivnosti objašnjeno je dodatnih 4.2% varijance. Ovim modelom ukupno je objašnjeno 24.4% varijance generativne brige ($R = .494$, korigirani $R^2 = .211$). Najveći samostalan doprinos u objašnjenju varijance generativne brige, utvrđen je za percepciju kulturalnih zahtjeva ($\beta = .224$) i depresivnost ($\beta = .229$). Provedenom analizom je utvrđeno da će osobe koje su bliskije s unucima, koje u većoj mjeri doživljavaju kulturalne

zahtjeve za generativnošću te koje svoju razinu depresivnosti procjenjuju nižom, svoju generativnu brigu procjenjivati višom.

Tablica 4

*Rezultati hijerarhijske regresijske analize za poduzorak sudionika koji imaju unuke za kriterij generativne brige.**

Varijable	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Stupanj obrazovanja	.023	.029	.097	.082
Ekonomski status	.163*	.144	.116	.049
Vrsta zanimanja	.154	.142	.115	.095
Stupanj bliskosti s unucima	-	.220**	.219**	.184*
Učestalost kontakta s Unucima	-	.091	.024	.018
Percepcija kulturalnih zahtjeva	-	-	.267**	.224**
Depresivnost	-	-	-	-.229**
ΔR^2	.065	.075	.063	.042
ΔF	3.766*	6.977**	12.536**	8.808**
Konačni regresijski model	$R = .494$	$R^2 = .244$	$F = 7.324**$	

*Legenda: * - $N = 167$, β - standardizirani parcijalni beta koeficijent; R - koeficijent multiple korelacije; R^2 - koeficijent multiple determinacije; ΔR^2 - promjena koeficijenta multiple determinacije, F - F -omjer, ΔF - F -omjer za statističku značajnost promjene; * < .05, ** < .01.*

U tablici 5 su prikazani rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterij generativnog djelovanja. U prvom koraku, ekonomski status i vrsta zanimanja imaju značajan samostalan doprinos te objašnjavaju 11.4% varijance kriterija. U drugom koraku, nakon uvođenja varijable odnosa s unucima, objašnjeno je dodatnih 8.6% varijance. U tom koraku se značajnim prediktorom pokazao stupanj bliskosti s unucima, dok ekonomski status više nema značajan samostalni doprinos. U trećem je koraku uvođenjem varijable percepcije kulturalnih zahtjeva objašnjeno dodatnih 2.2% varijance. U posljednjem koraku, dodavanjem varijable depresivnosti objašnjeno je dodatnih 12% varijance generativnog djelovanja, a percepcija kulturalnih zahtjeva prestaje imati značajan samostalan doprinos. Najveći samostalan doprinos

u objašnjenju varijance generativnog djelovanja, utvrđen je za depresivnost. Ovim je modelom ukupno objašnjeno 34.2% varijance kriterija ($R = .585$, korigirani $R^2 = .308$). Provedenom analizom je utvrđeno da će svoje generativno djelovanje procjenjivati višim one osobe koje su obavljale generativan posao, koje su bliskije s unucima te kod kojih je depresivnost manje izražena.

Tablica 5

*Rezultati hijerarhijske regresijske analize za poduzorak sudionika koji imaju unuke za kriterij generativnog djelovanja. **

Varijable	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Stupanj obrazovanja	.017	.036	.072	.042
Ekonomski status	.177*	.149	.136	.048
Dobna skupina	-.145	-.139	-.118	-.087
Vrsta zanimanja	.216**	.200*	.186*	.150*
Stupanj bliskosti s unucima	-	.231**	.233**	.170*
Učestalost kontakta s Unucima	-	.102	.057	.036
Percepcija kulturalnih zahtjeva	-	-	.159*	.105
Depresivnost	-	-	-	-.383**
ΔR^2	.114	.086	.022	.120
ΔF	5.102**	8.390**	4.391*	28.369**
Konačni regresijski model	$R = .585$	$R^2 = .342$	$F = 10.058^{**}$	

*Legenda: * - $N = 164$, β - standardizirani parcijalni beta koeficijent; R - koeficijent multiple korelacije; R^2 - koeficijent multiple determinacije; ΔR^2 - promjena koeficijenta multiple determinacije, F - F -omjer, ΔF - F -omjer za statističku značajnost promjene; * $<.05$, ** $<.01$.*

Rasprava

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati ulogu sociodemografskih varijabli, depresivnosti i percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti u objašnjenju generativne brige i generativnog djelovanja kod osoba starije životne dobi. Također, cilj ovog istraživanja bio je

ispitati kako uloga bake i djeda i značajke odnosa s unucima predviđaju stupanj generativne brige i generativnog djelovanja.

Prvi problem istraživanja odnosio se na ispitivanje razlika u generativnoj brizi i generativnom djelovanju s obzirom na rod, dobnu skupinu, stupanj obrazovanja, ekonomski status, vrstu zanimanja, ulogu roditelja te ulogu bake i djeda. Što se tiče rodnih razlika, nisu utvrđene razlike između muškaraca i žena u generativnoj brizi i generativnom djelovanju kod osoba starije životne dobi, što je u skladu s hipotezom. Kao što je opisano u uvodu, rezultati o rodnim razlikama su nekonzistentni te ovise o mnogim faktorima. Zaključak koji možemo izvući iz raznolikih nalaza je taj da rodne razlike u generativnosti ili ne postoje ili su prisutne u nekim specifičnim i promjenjivim okolnostima. Razlog zbog kojeg bi rodne razlike trebale biti još manje izražene u starijoj dobi može biti taj što, prema hipotezi o konvergenciji, društvene uloge s dobi postaju sve sličnije među rodovima (Carmel i Bernstein, 2003). Iako rodne razlike kod osoba starije odrasle dobi nisu toliko istražene kao za osobe srednje odrasle dobi, dobivene rezultate možemo usporediti s istraživanjem Thielea i Whelana (2008) koji nisu utvrdili razlike između baka i djedova u generativnosti, a u ovom su istraživanju bake i djedovi činili približno 80% uzorka. Zatim, s obzirom na dob, sudionici su podijeljeni na mlađe i starije od 70 godina te je dobivena razlika u smjeru da mlađi od 70 godina više iskazuju generativnost u svome ponašanju, dok u generativnoj brizi nije bilo razlike. Dobivena je razlika bila male veličine učinka. Istraživanja dobnih razlika također su nesukladna, no uglavnom se pretpostavlja da je generativnost najviše izražena u srednjoj odrasloj dobi. Jedno od rijetkih istraživanja dobnih promjena u generativnosti i to kod osoba starije odrasle dobi, sve do 83. godine, pokazalo je da je generativna briga relativno stabilna između 50. i 70. godine, nakon čega postepeno opada (Nelson i Bergeman, 2020). U skladu s time, pretpostavljena je razlika u generativnosti između mlađih i starijih od 70 godina, što je pokazano samo za generativno djelovanje. Taj podatak može biti zanimljiv s obzirom na prednosti koje generativnost ima za zdravlje starijih osoba, što je uglavnom istraživano za generativnu brigu (Nelson i Bergeman, 2020) koju je stoga bitno održavati i u starijoj dobi. Osim općenito zbog veće razine aktivnosti i funkcionalnosti kod mlađih te potencijalne onesposobljenosti koja je povezana sa starenjem (Milanović i sur., 2013), manje generativno djelovanje može se objasniti i trenutnom situacijom COVID-19 pandemije, koja starijima, kao rizičnoj skupini, pruža manje mogućnosti za međugeneracijskim kontaktom, a time i za izražavanjem generativnosti.

Sudionici različitog stupnja obrazovanja razlikovali su se u stupnju generativne brige i generativnog djelovanja. Razlika je u generativnoj brizi bila prisutna samo između sudionika sa završenom osnovnom školom i fakultetom, dok su se u generativnom djelovanju razlikovali

samo sudionici koji su završili osnovnu školu i oni koji su završili višu školu, u smjeru da su sudionici višeg stupnja obrazovanja bili više generativni. Moguće je da, kao što Keyes i Ryff (1998; prema Nelson i Bergeman, 2020) pretpostavljaju, viši stupanj obrazovanja može osobi pružati više različitih mogućnosti pa tako i više područja u kojima generativnost mogu iskazivati. Što se tiče ekonomskog statusa, dobivena je razlika samo u generativnoj brizi u smjeru da sudionici višeg ekonomskog statusa imaju veću razinu generativne brige u odnosu na one nižeg i prosječnog ekonomskog statusa. Moguće je da određena razina financijske sigurnosti osobi olakšava iskazivanje generativnosti (Jones i McAdams, 2013) te onima koji su znatno nižeg ekonomskog statusa može biti teže usmjeriti se na buduće generacije pa su stoga manje generativni ili generativnost izražavaju na drugačije načine.

Vezano uz posao kojeg osoba obavlja ili je obavljala većinu svog života, dobiveno je da su oni pojedinci koji su obavljali tzv. generativne poslove, imali više izraženu generativnu brigu i generativno djelovanje, u odnosu na one koji su obavljali negenerativne poslove. Dobivene razlike su srednje veličine učinka te su u skladu s hipotezom, koja proizlazi iz istraživanja provedenog na hrvatskom uzorku, u kojem je dobivena razlika u generativnoj brizi između te dvije skupine zanimanja (Tucak, 2005). U tom je istraživanju raspon dobi sudionika bio od 22 do 70 godina te se razlika između zanimanja može objasniti time što je većina sudionika u istraživanju bilo zaposleno pa ako rade posao koji je generativan, uključuje mlađe generacije ili brigu o drugima, tada oni zaista i jesu više generativni. Međutim, u našem je istraživanju gotovo 80% sudionika u mirovini pa sudionici više nisu aktivno uključeni u posao koji su obavljali. Dobivena razlika se može objasniti time što su sudionici koji trenutno imaju više izraženu generativnost, bili više generativni i kad su bili mlađi, kada su odabirali obrazovanje i posao koji će im pružati mogućnost za izražavanjem generativnosti. Razlika se može objasniti i u kontekstu Bemove teorije samopercepcije (1972; prema Aronson, Wilson i Akert, 2005), prema kojoj osoba zaključuje o svojim osjećajima i stavovima na temelju svog ponašanja. Na taj način, osoba koja je svoj radni vijek bila posvećena mlađim generacijama ili je pomagala drugima te tako ostvarivala „potrebu da bude potrebna“, sada u starijoj dobi može zaključiti da joj je zaista stalo do brige o drugima, kada je to tako dugo radila kroz svoje zanimanje. Zbog toga je moguće da osoba koja je obavljala generativan posao ima više izraženu generativnu brigu te u starijoj dobi, prema modelu McAdamsa i de St. Aubina (1992) nastavlja imati generativnu predanost što dovodi do generativnog djelovanja, koje je u toj skupini također više izraženo.

Vezano uz ulogu roditelja, dobivena je razlika srednje veličine učinka između onih koji imaju i koji nemaju djecu, ali samo za generativno djelovanje, dok na generativnoj brizi nije

bilo razlike. Hipoteza je time djelomično potvrđena, jer se pretpostavljalo da će roditeljstvo biti povezano i s generativnom brigom, budući da se upravo roditeljstvo usko povezuje s pojmom generativnosti (McAdams i de St. Aubin, 1992). Međutim, sama činjenica da osoba ima djecu ne dovodi automatski do toga da je ona generativna, već samo pruža jednu od mogućnosti za izražavanje generativnosti. Valja naglasiti da tumačenju ovih rezultata treba pristupiti s oprezom, s obzirom na mali uzorak sudionika koji nemaju djecu. Također, važno bi bilo ispitati razloge zbog kojih netko nema djecu, je li htio imati djecu uopće, ima li nekoga koga doživljava poput djeteta i sl., kako bi se, za tu složenu temu, mogli izvući valjani zaključci.

Budući da se kontakt s mlađim generacijama smatra važnim za poticanje generativnosti te se pokazalo da su osobe koje su zadovoljnije svojom ulogom bake i djeda više generativne (Thielea i Whelana, 2008), pretpostavljalo se da će sudionici koji imaju unuke biti više generativni. Hipoteza nije potvrđena, odnosno nije bilo razlika između onih koji imaju i koji nemaju unuke. Sama činjenica da netko ima unuke ne znači da će biti više generativan, već je važno kako se osoba ponaša u svojoj ulozi bake i djeda te što od nje očekuje. Upravo to je i potvrđeno time što su osobe koje su imale učestaliji kontakt i veći stupanj bliskosti s unucima iskazivale višu generativnu brigu i generativno djelovanje.

U sklopu drugog problema, utvrđena je pozitivna povezanost između percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti i generativne brige i generativnog djelovanja. S obzirom na McAdamsov i de St. Aubinov model generativnosti (1992), očekivano je da su kulturalni zahtjevi povezani s generativnosti, iz razloga što se smatraju jednim od motivacijskih izvora generativnosti. Iako se kulturalni zahtjevi često spominju upravo u tom kontekstu i jasno je da bi mogli imati utjecaj na iskazivanje generativnosti, za sada je to komponenta generativnosti koja je pobudila najmanje istraživačkog interesa (Tucak Junaković, 2009). Kao razlog se navodi to što pojedinac internalizira različite kulturalne zahtjeve, koje onda doživljava kao svoje osobne pa je teško razlikovati kulturalne zahtjeve od osobnih ciljeva pojedinca koji živi u toj kulturi (Tucak Junaković, 2009). Zbog toga je važno naglasiti da se u ovom istraživanju kao varijabla koristila percepcija kulturalnih zahtjeva, odnosno kako osoba doživljava kulturalne zahtjeve i očekivanja, što jasno, ne mora biti u skladu sa stvarnim očekivanjima koje kultura nameće. Dobivena povezanost kulturalnih zahtjeva i generativne brige odgovara srednjim vrijednostima, dok je povezanost s generativnim djelovanjem niska.

Treći problem ovog istraživanja bio je ispitati jesu li stupanj bliskosti s unucima i učestalost kontakta s unucima povezani s generativnom brigom i generativnim djelovanjem na cijelom uzorku sudionika koji imaju unuke te posebno na poduzorku muškaraca i žena. U skladu s hipotezom, na cijelom uzorku dobivena je povezanost između stupnja bliskosti s

unucima i generativne brige i djelovanja, koja je bila srednje veličine učinka. Povezanost učestalosti kontakta s unucima i generativnosti također je bila značajna, a vrijednosti koeficijenta korelacije bili su nešto niži. Na poduzorku žena dobivena je povezanost u istom smjeru, dok kod muškaraca nije bilo povezanosti između karakteristika odnosa s unucima i generativnosti. Kao što je prijašnjim istraživanjima utvrđeno (Gruenewald i sur., 2015), kontakt s mlađim generacijama dovodi do porasta generativnosti kod odraslih. Nadalje, kontakt koji bake i djedovi ostvaruju s unucima, može osobama starije odrasle dobi pružati osjećaj smisla, da ih drugi cijene i poštuju te da su potrebni drugima (Thiele i Whelan, 2008), što može potaknuti generativnu brigu i iskazivanje generativnosti. Osjećaj da smo potrebni drugima veže se uz motivacijsku komponentu generativnosti – *unutarnju želju*, točnije uz podkomponentu zajedništva, za koju je pokazano da je više povezana s generativnosti kod žena, nego kod muškaraca (Ackerman, Zuroff i Moskowitz, 2000). Također, žene u samoopisu češće uključuju značajke povezane s komponentom zajedništva, dok se muškarci češće opisuju kroz komponentu djelovanja (Diehl, Owen i Youngblade, 2004). To je u skladu s tradicionalnom ženskom rodnom ulogom, koja je više socioemocionalna, a muška instrumentalna (Tucak Junaković, 2009). Zbog toga je moguće da je ženama važnije to koliko su bliske s unucima i koliko su često u kontaktu s njima, u odnosu na muškarce, kojima motivacija za generativnosti može proizlaziti više iz želje za samostalnim i dugoročnim utjecajem koji će ih nadživjeti.

Četvrti problem istraživanja bio je ispitati povezanost depresivnosti i različitih aspekata generativnosti (kulturalnih zahtjeva, generativne brige i generativnog djelovanja) na cijelom uzorku te na poduzorku muškaraca i žena. Na cijelom uzorku je utvrđena negativna povezanost depresivnosti sa svim aspektima generativnosti, pri čemu je povezanost s generativnom brigom i generativnim djelovanjem bila srednje, a povezanost s kulturalnim zahtjevima male veličine. Viši stupanj depresivnosti bio je povezan s nižom generativnosti i manjom percepcijom kulturalnih zahtjeva da se bude generativan. Na poduzorku muškaraca također je utvrđena negativna povezanost depresivnosti s različitim aspektima generativnosti, pri čemu su sve povezanosti bile srednje veličine. Povezanost depresivnosti s generativnom brigom i generativnim djelovanjem dobivena je i na poduzorku žena te su vrijednosti koeficijenta odgovarale srednjoj veličini, dok povezanost s percepcijom kulturalnih zahtjeva na uzorku žena nije utvrđena. Dobiveni rezultati uglavnom su u skladu s hipotezom prema kojoj se očekivalo to da će sudionici koji imaju više izraženu depresivnost, zbog smanjenja interesa i povlačenja od drugih, biti manje sposobni brinuti o budućim generacijama. Jedinim istraživanjem kojim se ispitivao utjecaj koji depresivnost može imati na generativnost, utvrđeno je da se povezanost može objasniti socijalnom podrškom (Kyung Chang, 2020). Osobe koje su više depresivne,

više se povlače od drugih i dobivaju manje socijalne podrške, koja je potrebna za poticanje generativnosti. S obzirom na složene emocionalne, motivacijske, ponašajne, tjelesne i kognitivne simptome depresije, teško je predvidjeti na koji točno način ona može djelovati na generativnost. Jedino objašnjenje koje za sada postoji je ono vezano uz manjak socijalne podrške i uključenosti u društvo općenito. Može se pretpostaviti i da depresivnost, koja dovodi do manjka motivacije, djeluje na generativnost upravo preko motivacijskih komponenata. U ovom istraživanju povezanost depresivnosti s percepcijom kulturalnih zahtjeva nije utvrđena kod žena. Razlog tome može biti taj što se u našem društvu od žena može više očekivati da brinu o drugima, neovisno o tome kako se osjećaju i ponekad zanemarujući svoje potrebe. To se može povezati i s prije objašnjenom rodnom razlikom u motivacijskoj komponenti unutarnje želje. Ako su žene više motivirane podkomponentom zajedništva, one mogu unatoč depresivnosti, pronaći više motiva za brigu o budućim generacijama. S druge strane, muškarci, koji su više motivirani podkomponentom djelovanja, oni koji imaju više izraženu depresivnost, usmjeravaju se više na sebe, gdje ne pronalaze motivaciju za generativnosti te smatraju da se od njih i manje očekuje da budu generativni. To su samo neka od mogućih objašnjenja, koja bi valjalo ispitati u budućim istraživanjima. Odnos depresivnosti i generativnosti mogao bi se objasniti i preko komponente vjere u vrstu, koja se odnosi na povjerenje u ljude i nadu u bolju budućnost (Tucak Junaković, 2009), što bi se također moglo ispitati budućim istraživanjima.

Posljednji, peti problem, bio je ispitati mogućnosti predikcije generativne brige i generativnog djelovanja na temelju sociodemografskih varijabli, načina obavljanja uloge bake/djeda, percepcije kulturalnih zahtjeva i depresivnosti te utvrditi koje varijable imaju jedinstveni doprinos u objašnjenju varijance. Korištenim prediktorima je u većoj mjeri objašnjeno generativno djelovanje u odnosu na generativnu brigu. Nakon provedene regresijske analize, samostalan doprinos u objašnjenju varijance generativne brige imale su varijable stupanj bliskosti s unucima, percepcija kulturalnih zahtjeva i depresivnost, dok su prediktori generativnog djelovanja bili vrsta zanimanja, stupanj bliskosti s unucima i razina depresivnosti. Najveći samostalan doprinos u objašnjenju generativne brige imala je percepcija kulturalnih zahtjeva i depresivnost, dok je objašnjenju generativnog djelovanja najviše doprinosila varijabla depresivnosti. Dobivena razlika u beta koeficijentima može ukazivati na to da doživljaj kulturalnih zahtjeva za generativnosti može biti važniji i više doprinositi generativnoj brizi, dok depresivnost može više umanjiti razinu generativnog djelovanja. Razlog tome može biti taj što depresivnost dovodi do manjka motivacije koja je potrebna za generativno djelovanje, dok generativnu brigu, na razini stava da nam je stalo do budućih generacija, možemo imati izraženu i kada nam nedostaje motivacije za djelovanjem. Iako učestalost

kontakta s unucima, stupanj obrazovanja, ekonomski status i dob jesu u manjoj mjeri povezani s generativnosti, najvažnijim su se pokazale psihološke varijable. Kod osoba starije odrasle dobi, u provedenom istraživanju je utvrđeno da će osoba imati višu generativnu brigu, što je više bliska s jednim od unuka, što više doživljava da se od osobe njene dobi očekuje da bude generativna te što je manje depresivna, dok će generativnost u svome ponašanju više iskazivati osobe koje su obavljale generativan posao, koje su bliskije s jednim od unuka te kod kojih je depresivnost manje izražena.

Ograničenja i implikacije istraživanja

Jedno od ograničenja provedenog istraživanja kojeg valja uzeti u obzir pri interpretaciji dobivenih rezultata jest vrijeme u kojem su prikupljeni podatci. Istraživanje se provodilo za vrijeme COVID-19 pandemije, koja je utjecala na različite segmente života svih pojedinaca. Epidemiološke mjere i preporuke posebno su se odnosile na rizične skupine, u što su spadale osobe starije životne dobi, koje su bile sudionici u ovom istraživanju. Preporučalo se smanjiti kontakte i to posebno sa starijima, što je dovelo do toga da su stariji bili više socijalno isključeni. Iako su mjere nužne za očuvanje fizičkog zdravlja, socijalna isključenost i izolacija te cijela situacija COVID-19 pandemije nepovoljno utječu na psihičko zdravlje starijih (Grolli i sur, 2021), što se moglo odraziti na razinu depresivnosti utvrđenu u ovom istraživanju. Nadalje, budući da je smanjen kontakt starijih osoba s mlađim generacijama, to je moglo utjecati na generativnost te na povezanost pojedinih varijabli s generativnosti.

Što se tiče uzorka, sudionici su uglavnom iz manjeg grada, a moguće je da se generativnost različito iskazuje ovisno o veličini mjesta. Također, podatci su se uglavnom prikupljali metodom snježne grude, tako da su sudionici prosljedili upitnike dalje onima koje poznaju. Na taj je način u istraživanju manje onih do kojih je općenito teže doći, onih koji su više usamljeni i izolirani, što zasigurno ima utjecaj na generativnost.

Jedan od nedostataka vezan je uz manji broj sudionika starije odrasle dobi koji nemaju djecu pa se dobiveni rezultati na toj skupini trebaju uzeti s oprezom.

Provedeno istraživanje ukazalo je na rodne razlike u povezanosti između depresivnosti, učestalosti kontakta s unucima, bliskosti s unucima i različitih aspekata generativnosti. Dobivene razlike nisu bile očekivane pa bi se buduća istraživanja mogla dodatno usmjeriti na njih i pokušati objasniti zbog čega su prisutne. Hijerarhijske regresijske analize mogle su se stoga provesti posebno na podskupini žena i muškaraca, no to u ovom slučaju ne bi bilo opravdano s obzirom na broj muškaraca koji imaju unuke (65 sudionika), a kao minimalni broj sudionika za provedbu regresijske analize predlaže se 104 + broj prediktora (Petz i sur., 2012).

Zbog toga je u ovom istraživanju hijerarhijska regresijska analiza provedena na cjelokupnom uzorku, a dobivene rodne razlike ostaju kao smjernica za buduća istraživanja.

Sljedeći nedostatak istraživanja odnosi se na korelacijski nacrt istraživanja i nemogućnost donošenja uzročno-posljedičnih zaključaka. Iako su dobivene povezanosti uglavnom interpretirane u smjeru da sociodemografske varijable, varijable odnosa s unucima, depresivnost i percepcija kulturalnih zahtjeva mogu dovesti do generativnosti, to ne mora biti tako. Moguće je da je smjer povezanosti obratan, primjerice da oni koji su generativniji zbog toga i doživljavaju svoj odnos s unucima bliskijim, češće su u kontaktu s unucima i imaju manje depresivnih simptoma. Stoga bi se za donošenje uzročno-posljedičnih zaključaka mogao provesti eksperiment u kojem bi se primjerice vidjelo na hrvatskom uzorku dovodi li volontiranje koje uključuje međugeneracijski kontakt kod starijih do veće generativnosti, u odnosu na volontiranje koje ne uključuje međugeneracijski kontakt. Također, moglo bi se kod klinički depresivnih osoba ispitati i generativnost te vidjeti mijenja li se ona ovisno o tretmanu i poboljšanju stanja.

Dobiveni nalazi mogli bi doprinijeti tome da se temi generativnosti pridaje više pažnje kada govorimo o osobama starije odrasle dobi. U uvodu su opisana neka istraživanja koja govore u prilog tome zašto je generativnost važna u starijoj odrasloj dobi, a u ovom su istraživanju utvrđeni neki od elemenata koji mogu doprinijeti generativnosti. Utvrđena je važnost koju ostvarivanje bliskih odnosa s unucima ima za generativnost. Zbog toga bi za dobrobit starijih bilo važno održavati kontakt i emocionalnu bliskost s unucima ili drugim osobama mlađih generacija s kojima su bliski. To može biti otežano za vrijeme pandemije pa je važno naglasiti da se kontakt može održavati i preko mobitela ili drugih komunikacijskih uređaja. Nadalje, za iskazivanje generativnosti, važno je i smatra li osoba očekuje li se od nje da doprinosi budućim generacijama. Stoga bismo kao društvo trebali imati očekivanja od starijih da mogu doprinijeti mladima i tako smanjiti stereotipe usmjerene prema osobama starije odrasle dobi. To bi moglo povećati percepciju kulturalnih zahtjeva te u konačnici dovesti do toga da starije osobe i budu više generativne. Na taj bi način starije osobe imale više izraženu generativnu brigu i generativno djelovanje, odnosno bile bi više usmjerene na dobrobit budućih generacija te bi se ujedno i osjećale bolje. Također, s obzirom na utvrđenu povezanost s depresivnosti, u budućim istraživanjima, kao i u praktičnom radu moglo bi se dodatno usmjeriti na odnos depresivnosti i generativnosti s ciljem boljeg mentalnog zdravlja i generalno poticanja uspješnog starenja kod osoba starije odrasle dobi.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu sociodemografskih varijabli, varijabli životnih uloga, karakteristika odnosa s unucima, depresivnosti i percepcije kulturalnih zahtjeva u objašnjenju generativne brige i generativnog djelovanja.

Provedenim istraživanjem nisu utvrđene rodne razlike u generativnoj brizi i generativnom djelovanju. Viša razina generativne brige i djelovanja utvrđena je kod sudionika višeg stupnja obrazovanja, a sudionici višeg ekonomskog statusa imali su više izraženu generativnu brigu, dok se u generativnom djelovanju nisu razlikovali. Sudionici koji su obavljali ili obavljaju generativan posao postigli su viši rezultat na mjerama generativne brige i generativnog djelovanja, u odnosu na one koji nisu obavljali generativan posao. Što se tiče uloge roditelja i dobne skupine, sudionici koji imaju djecu te sudionici koji su mlađi od 70 godina pokazuju veću razinu generativnog djelovanja u odnosu na one koji nemaju djecu i one koji su stariji od 70 godina, dok se u generativnoj brizi nisu razlikovali. Nadalje, nije utvrđena razlika u generativnosti između sudionika koji imaju i koji nemaju unuke.

U skladu s drugim problemom, utvrđena je pozitivna povezanost percepcije kulturalnih zahtjeva s generativnom brigom i djelovanjem.

Povezanost stupnja bliskosti s unucima i učestalosti kontakta s generativnom brigom i generativnom djelovanjem utvrđena je na cijelom uzorku te na podskupini žena, dok kod muškaraca te varijable nisu bile povezane.

Vezano uz četvrti problem, na cijelom uzorku te na podskupini muškaraca utvrđena je negativna povezanost između depresivnosti i generativne brige, generativnog djelovanja i percepcije kulturalnih zahtjeva za generativnosti, dok je kod žena depresivnost bila povezana s generativnom brigom i djelovanjem, a povezanost s percepcijom kulturalnih zahtjeva nije utvrđena.

Provedenom hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je kako veći stupanj generativne brige kod baka i djedova predviđaju veći stupanj bliskosti s unucima, percepcija većih kulturalnih zahtjeva da se bude generativan i manji stupanj depresivnosti, dok je generativno djelovanje bilo vezano uz obavljanje generativnog zanimanje, viši stupanj bliskosti s unucima i manju razinu depresivnosti.

Literatura

- Ackerman, S., Zuroff, D. C. i Moskowitz, D. S. (2000). Generativity in midlife and young adults: Links to agency, communion and subjective well-being. *International Journal of Aging and Human Development*, 50, 17-41.
- An, J. S. i Cooney. T. M. (2006). Psychological well-being in mid to later life: The role of generativity development and parent-child relationships across the lifespan. *The International Journal of Behavioral Development*. 30(5). 410-421. <https://doi.org/10.1177/0165025406071489>
- Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
- Berk. L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Carmel. S. i Bernstein. J. H. (2003). Gender differences in physical health and psychosocial well being among four age-groups of elderly people in Israel. *The International Journal of Aging and Human Development*. 56(2). 113-131.
- Cole. M.G. i Dendukuri. N. (2003). Risk factors for depression among elderly community subjects: A systematic review and meta-analysis. *The American Journal of Psychiatry*. 160. 1147-1156.
- Davison. G. C. i Neale. J. M. (1999). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Erikson. E. H. (1963). *Childhood and society*. W. W. Norton & Company.
- Erikson E. H. (1968). *Identity: youth and crisis*. W. W. Norton and Company.
- Erikson. E. H. (1982). *The life cycle completed*. W. W. Norton and Company.
- Fulgosi. A. (1985). *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Fried. L. P., Carlson. M. C., McGill. S., Seeman. T., Xue. Q. L., Frick. K., Tan. E., Tanner. E. K., Barron. J., Frangakis. C., Piferi. R., Martinez. I., Gruenewald. T., Martin. B. K., Berry-Vaughn. L., Stewart. J., Dickersin. K., Willging. P. R. i Rebok. G. W. (2013). Experience corps: A dual trial to promote health of older adults and children's academic success. *Contemporary Clinical Trials*. 36. 1-13. doi: 10.1016/j.cct.2013.05.003.
- George, D. i Mallery, P. (1999). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. Allyn & Bacon.
- Ghasemi, A. i Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: a guide for non-statisticians. *International Journal of Endocrinology and Metablism*, 10(2), 486.
- Grolli, E. E., Mingoti, M. E., Bertollo, A. G., Luzardo, A. R., Quevedo, J., Reus, G. Z. i Ignacio, Z. M. (2021). Impact of COVID-19 in the mental healthin elderly: Psychological and

- biological updates. *Molecular Neurobiology*, (2021) 58:1905-1916. doi:10.1007/s12035-020-02249-x.
- Gruenewald. T. L., Liao. D. H. i Seeman. T. E. (2012). Contributing to others. contributing to oneself: Perceptions of generativity and health in later life. *The Journals of Gerontology. Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*. 67(6). 660–665. doi:10.1093/geronb/gbs034
- Gruenewald. T. L., Tanner. E. K., Fried. L. P., Carlson. M. C., Xue. Q. L., Parisi. J. M., Rebok. G. W., Yarnell. L. i Seeman. T. E.. (2015). The baltimore experience corps trial: enhancing generativity via intergenerational activity engagement in later life. *Journals of Gerontology. Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*. doi:10.1093/geronb/gbv005
- Hebblethwaite. S. i Norris. J. (2011). Expressions of generativity through family leisure: Experience of grandparents and adult grandchildren. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*. 60(1). 121-133. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00637.x>
- Helson. R., Mitchell. V. i Moane. G. (1984). Personality and patterns of adherence to the social clock. *Journal of Personality and Social Psychology*. 46(5). 1079-1096. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.5.1079>
- Jones. B. K. i McAdams. D. P. (2013). Becoming generative: Socializing influences recalled in life stories in late midlife. *Journal of Adult Development*. 20(3). 158-172. doi: 10.1007/s10804-013-9168-4
- Kim. G. i Youn. G. (2002). Role of education in generativity differences of employed and unemployed women in Korea. *Psychological Reports*. 91. 1205-1212.
- Kyung Chang. H. (2020). Depression and generativity of the middle aged: Mediating effect of social support. *Indian Journal of Public Health Research & Development*. 11(3).
- Lacković-Grgin. K., Penezić. Z. i Tucak. I. (2002). Odnos generativnosti i drugih komponenti ličnosti Eriksonova modela u osoba mlađe, srednje i starije odrasle dobi. *Suvremena psihologija*. 5. 9-30.
- McAdams. D. P. i de St. Aubin. E. (1992). A theory of generativity and its assessment through self-report. behavioral acts and narrative themes in autobiography. *Journal of personality and social psychology*. 62(6). 1003-1015.
- McAdams. D. P., de St. Aubin. E. i Logan. R. L. (1993). Generativity among young, midlife and older adults. *Psychology and aging*. 8. 221-230.

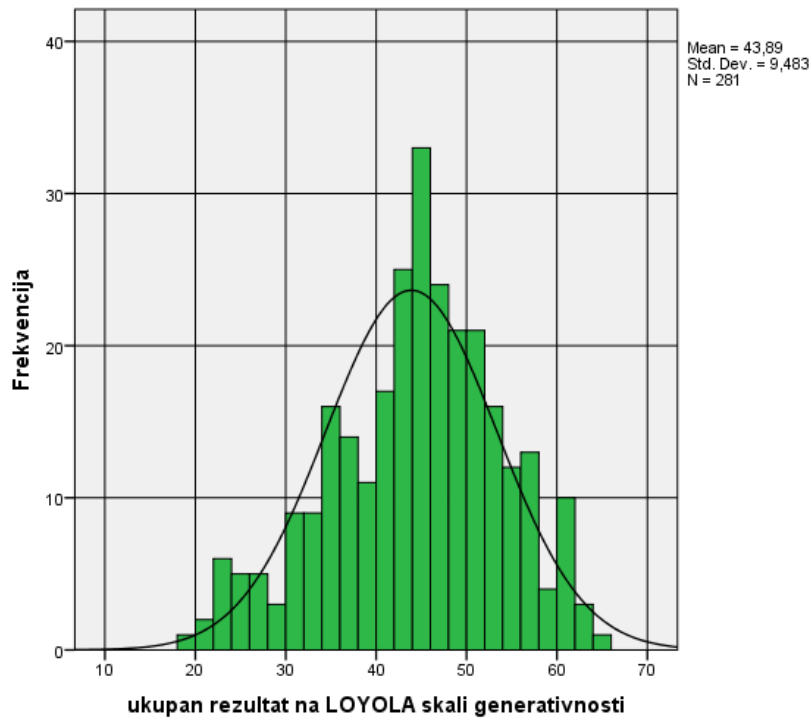
- McAdams. D. P., Hart. H. M. i Maruna. S. (1998). *The anatomy of generativity*. U: D. P. McAdams i E. De St. Aubin (Ur.). *Generativity and adult development: How and why we care for the next generation* (str. 7-43). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10288-001>
- McAdams. D. P. (2013). *The positive psychology of adult generativity: Caring for next generation and constructing a redemptive life*. U: J. D. Sinnott (Ur.). *Positive psychology: Advances in understanding adult motivation*. (str. 191-205). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-7282-7_13
- Milanović, Z., Pantelić, S., Trajković, N., Sporiš, G., Kostić, R. i James, N. (2013). Age-related decrease in physical activity and functional fitness among elderly men and women. *Clinical Interventions in Aging*. 3(8), 549-556. doi: 10.2147/CIA.S44112
- Mueller. M. M., Wilhelm. B. i Elder. G. H. (2002). Variations in grandparenting. *Research on Aging*. 24(3). 360-388. <https://doi.org/10.1177/0164027502243004>
- Nelson. N. A. i Bergeman. C. S. (2020). Development of generative concern across mid- to later life. *Gerontologist*. 2020. Vol. XX. No. XX. 1–9 doi:10.1093/geront/gnaa115
- Newton. N. J. i Baltys. I. H. (2014). Parent status and generativity within the context of race. *The International Journal of Aging and Human Development*. 78(2). 171-195. <http://dx.doi.org/10.2190/AG.78.2.e>
- Newton. N., Stewart. A. J. i Vandewater. E. A. (2019). „Age is opportunity“: Women's personality trajectories from mid- to later life. *Journal of Research in Personality*. 80. 43-54. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.04.005>
- Schaie. K. W. i Willis. S. L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Petz, B., Kolesarić, V. i Ivanec, D. (2012). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Reeve. J. (2010). *Razumijevanje motivacije i emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rothrauff. T. i Cooney. T. M. (2008). The role of generativity in psychological well-being: Does it differ for childless adults and parents? *Journal of adult development*. 15(3-4). 148-159. <https://doi.org/10.1007/s10804-008-9046-7>
- Serrat. R., Villar. F., Pratt. M. W. i Stukas. A. A. (2016). On the quality of adjustment to retirement: The longitudinal role of personality traits and generativity. *Journal of Personality*. 86. 435-449. doi: 10.1111/jopy.12326
- Schoklitsch. A. i Baumann. U. (2012). Generativity and aging: A promising future research topic? *Journal of Aging Studies*. 26. 262-272. doi: 10.1016/j.jaging.2012.01.002

- Tanaka. M. F., Glasser. M., Supahan T. i Vater. J. (2020). Giving back to get back: Assessment of native and non-native american perceptions of generativity. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*. 31. 1427-1439. <https://doi.org/10.1353/hpu.2020.0103>
- Thiele. D. M. i Whelan. T. A. (2008). The relationship between grandparent satisfaction, meaning, and generativity. *The International Journal of Aging and Human Development*. 66(1). 21-48. doi: 10.2190/AG.66.1.b.
- Tucak. I. (2005). Generativna briga u tri perioda odrasle dobi: Relacija s nekim sociodemografski varijablama, životnim zadovoljstvom i percepcijom osobne (ne)kompetentnosti. *Suvremena psihologija*. 8(2). 179-195.
- Tucak. I. (2006). Skala generativnog djelovanja. U: V. Čubela Adorić. A. Proroković. Z. Penezić i I. Tucak. (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. 3 (str. 25-32)
- Tucak Junaković. I. (2009). *Provjera osnovnih postavki Mcadamsova i de St. Aubinova modela generativnosti u odraslih različite dobi*. Doktorska disertacija. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Tucak Junaković. I., Nekić. M. i Ambrosi-Randić. N. (2016). Roditeljsko zadovoljstvo, generativnost i uspješno starenje. *Suvremena psihologija*. 19(2). 149-163. <https://doi.org/10.21465/2016-SP-192-02>
- Voorpostel, M. (2013). Just like family: fictive kin relationships in the Netherlands. *Journals of gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 68(5), 816-824, doi:10.1093/geronb/gbt048
- Yesevage. Brink. Rose. Lum. Huang. Adey i Leirer (1982). Development and validation of a geriatric depression screening scale: A preliminary report. *Journal of Psychiatry Research*, 17(1), 37-49.
- Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije (n.d.). *Depresija u starijoj dobi*. <https://www.zzzjzdnz.hr/zdravlje/zdravlje-starijih-osoba/374>

Prilog A

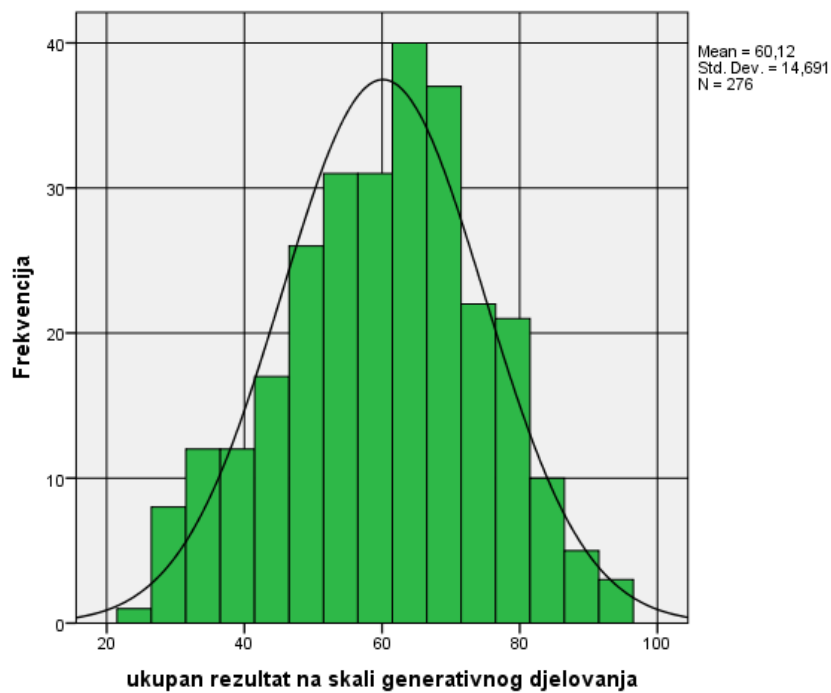
Slika 1

Grafički prikaz frekvencija rezultata na Loyola skali generativnosti ($N = 281$).

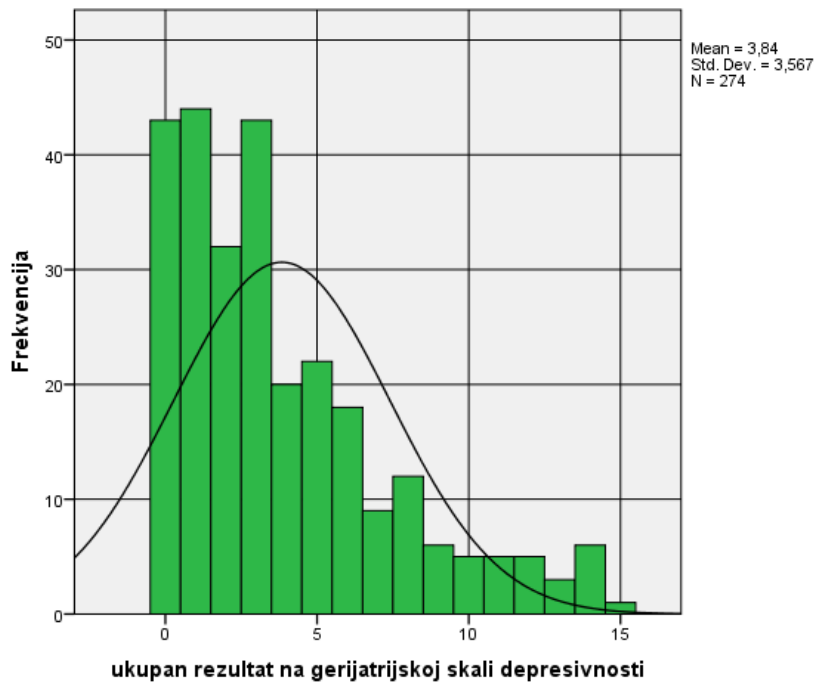
Slika 2

Grafički prikaz frekvencije rezultata na skali generativnog djelovanja ($N=276$).

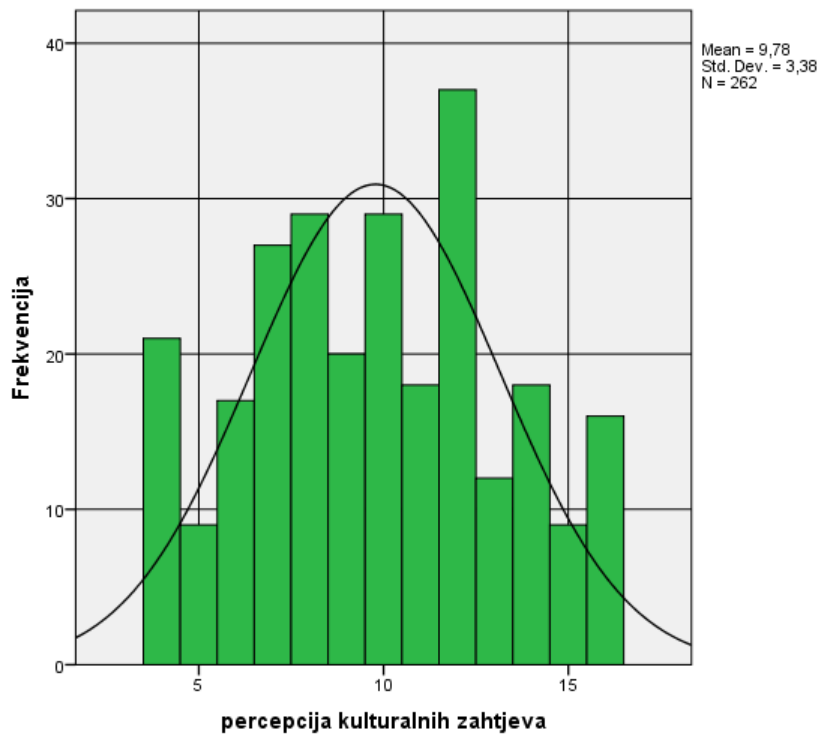
Slika 3

Grafički prikaz frekvencija rezultata na gerijatrijskoj skali depresivnosti (N=274).

Slika 4

Grafički prikaz frekvencija rezultata na skali percepcije kulturalnih zahtjeva (N=262).

Prilog B

Korelacijska matrica ispitivanih varijabli.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Generativna briga	1	.685**	.020	.205**	.180**	-.013	.153*	-.014	.305**	.180**	-.356**	.339**
2. Generativno djelovanje		1	.080	.201**	.195**	-.141*	.175*	.080	.286**	.230**	-.415**	.246**
3. Spol			1	-.062	-.128	-.071	.229**	-.057	-.047	-.065	.012	.111
4. Obrazovanje				1	.336**	-.059	.348**	-.131	.126	-.038	-.162*	-.092
5. Ekonomski status					1	.019	.104	-.014	.048	.061	-.287**	.009
6. Dob (2 kategorije)						1	.042	.231**	-.023	-.044	.108	-.083
7. Vrsta zanimanja							1	-.141*	.038	-.055	-.139	.033
8. Broj unuka								1	-.021	.049	.043	-.101
9. Stupanj bliskosti s unucima									1	.464**	-.268**	.146*
10. Učestalost kontakta s unucima										1	-.195**	.219**
11. Depresivnost											1	-.220**
12. Percepcija kulturalnih zahtjeva												1